

Hjemløse unges oplevelse af deres daglig livsførelse

Specialeafhandling i psykologi 3/8-2018

Skrevet af: Amira Usto

Vejleder: Kasper Andreas Kristensen

Institut for Mennesker og Teknologi

Roskilde Universitet

Abstract

This master thesis investigates how young homeless people conduct their everyday lives through a critical psychological approach. The aim is to generate knowledge about how the conditions pose both possibilities and constraints that affect the everyday lives of young homeless individuals. Furthermore the study examines how the individuals also have an impact on their own conditions. Therefore this research question is investigated through a first-person perspective to get a better understanding of the young homeless individuals own thoughts and reasons for action.

The empirical part of the study is based on three qualitative semi-structured interviews with three different young homeless individuals living in a homeless shelter; Abdul, Mohamed and Hanne. To gain more knowledge about the conditions that these three individuals live under, I also conducted an expert-interview with a social pedagogue that works in the homeless shelter. Furthermore the empirical material consists of observations, where I followed Abdul in his everyday life, which allowed me to get a better grasp of his participation in different social contexts.

The analysis indicates that each of the three young individuals have dreams of living a normal life with the hopes of a better future. Living in a shelter creates some possibilities for Abdul and Mohamed, as it means that they are a step closer towards achieving their goal of having their own apartment. On the other hand, for Hanne it means that she gets to be in an environment where she feels understood and accepted. But this together with her alcohol abuse limits her in getting outside the shelter. While living in the shelter may restrict Hanne in changing patterns, for Mohamed it means that he wants to change his conduct of life. Both Abdul and Mohamed realize that being homeless is not a good situation to be in.

Indholdsfortegnelse

Problemfelt	5
Problemformulering	7
Definition af hjemløshed	7
Litteratur Review	9
Litteratursøgning	9
Videnskabsteoretisk position	14
Metodiske overvejelser	18
Min adgang til felten	18
Præsentation af herberg og nøgleinformanter	23
Huset	23
Abdul	23
Mohamed	23
Hanne	23
Det semistrukturerede interview	24
Ekspertinterview	27
Transskription	28
Korttidsetnografi	28
Feltarbejdets lokaliteter	29
At følges med hjemløse	30
Feltnoter	32
Etiske overvejelser	33
Analysestrategi	35
Analyse	35
At organisere sin daglig livsførelse på tværs af forskellige handlesammenhænge	35
Herberget som muligheder og begrænsninger	47
At sammenligne sig selv med andre	55
At blive forstået som hjemløs	58
Diskussion	62
Konklusion	69
Validitetsbetragtninger	72
Referenceliste	73
Litteratur	73
Internetkilder	78

Bilagsoversigt..... 81

Problemfelt

Hjemløshed er fortsat et stigende socialt problem i Danmark og er derfor et relevant emne at tage op. I den seneste landsdækkende kortlægning af hjemløshed, der er baseret på hjemløsetællingen i uge 6 i 2017, blev der i alt registreret 6.635 borgere i en hjemløshedssituation. I den forrige kortlægning i 2015 var antallet på 6.138, mens der i 2009-kortlægningen blev registreret 4.998 hjemløse borgere (VIVE, 2017a: 9). Allerede tilbage i 2009 mente den daværende regering, at hjemløshed er en uacceptabel situation, og afsatte 500 millioner kroner i perioden 2009-2012 til en national Hjemløsestrategi, der skulle tjene det formål: "... at så mange hjemløse borgere som muligt hjælpes, så de kommer ud af hjemløshed og får et godt og stabilt liv i egen bolig" (Indenrigs- og Socialministeriet, 2009: 4). Til trods herfor er antallet af mennesker, der lever i hjemløshed i Danmark, vokset.

Hjemløse personer befinder sig samtidig i forskellige hjemløshedssituationer. Kortlægningen fra 2017 viser, at der i tælleugen i alt var 2.217 personer, der har overnattet på herberger og forsorgshjem. Ligesom ved de tidligere kortlægninger udgør de den største gruppe af hjemløse. Igennem de senere år er der til gengæld sket en stigning i antallet af personer, der overnatter hos familie og venner (VIVE, 2017a: 9). I 2009 var der 1.086 personer i denne hjemløshedssituation, mens antallet i 2017 blev opgjort til 2.177 (VIVE, 2017a: 29). Ved kortlægningen i 2017 var det den næststørste gruppe af hjemløse, men eftersom at det kun er de borgere, som de lokale myndigheder og sociale tilbud har kendskab til, der indgår i optællingen, kan der være mørketal (VIVE, 2017a: 28). Det vil sige, at antallet kan være større i virkeligheden. Denne udvikling skyldes særligt en kraftig stigning i antallet af hjemløse unge. Der blev i 2009 registreret 633 hjemløse personer mellem 18 og 24 år, mens antallet i 2017 var op på 1.278 personer. Det vil sige, at der er sket en fordobling af hjemløse unge i perioden. 2017-kortlægningen viser, at 50 % af hjemløse unge befinder sig i en hjemløshedssituation, hvor de overnatter midlertidigt hos familie og venner. Kun ca. 7 % af de hjemløse unge er gadesovere, mens 25 % opholder sig på herberger (VIVE, 2017a: 98).

I kølvandet på den seneste hjemløsetælling fremsatte regeringen en handleplan til bekæmpelse af hjemløshed. Børne- og socialminister, Mai Mercado, har i den forbindelse sagt:

“Med planen sætter vi særligt fokus på de unge hjemløse, som alt for længe har gået under radaren, indtil de har brændt alle broer og dukker op på gaden med misbrug og psykiske udfordringer” (Socialministeriet, 2017a).

Med hjemløsehandlingsplanen er forebyggelse af hjemløse unge sat på dagsordenen. Det at have en tryk base er ifølge Mercado en forudsætning for at kunne leve et stabilt liv (Socialministeriet, 2017b).

Men hvem er de hjemløse unge? Der er forskellige årsager til, at unge ender i hjemløshed, men ifølge Socialstyrelsen er de unges situation ofte kendetegnet ved forhold som: Opvækst med svære betingelser, foranstaltninger under opvækst, ustabil skolegang, begrænset støtte fra nære voksne, ustabil eller manglende tilknytning til uddannelse og beskæftigelse, dårlig økonomi, misbrug og psykiske vanskeligheder (Socialstyrelsen, 2017a). Tidligere socialminister, Manu Sareen, har derudover peget på, at hjemløse unge blender ind blandt ”almindelige unge” og lever ikke op til det stereotype billede af en hjemløs: “De har smartphones, er pæne i tøjet og “surfer” ofte rundt på sofaer hos venner eller familie. Derfor går de tit under de sociale myndigheders radar” (DR, 2015). De hjemløse unge er derfor i større grad end øvrige hjemløse svære at identificere i gadebilledet. Ifølge seniorforsker ved VIVE, Lars Benjaminsen, forsøger hjemløse unge i første omgang at benytte sig af deres netværk og overnatter hos familie og venner, men dette kan de kun gøre i et stykke tid, da de på et tidspunkt vil slide relationerne op (DR, 2017a). De fleste hjemløse unge prøver at undgå at overnatte på gaden eller tage ophold på herberger, eftersom at miljøet kan være truende eller belastende for dem (Benjaminsen & Hesselbjerg, 2015 i Socialstyrelsen, 2017b). Nikolaj Olsen, der er forstander på herberget RG60 for unge, peger også på, at det at bo på herberg ikke er et sundt miljø for unge mennesker.

“Det er en akut løsning, så man ikke skal bo på gaden, men det er samtidig et miljø, der kan være præget af misbrug og vold. Vores beboere bliver ofte dårligere af at være på herberg i for lang tid” (WeShelter, 2017).

Ifølge Olsen er det en stor udfordring, at der er lang ventetid på at få en bolig, der er til at betale med unges lave offentlige ydelser (WeShelter, 2017). Men hvad er det så for en ramme et herberg har for ung voksen-livet? Og hvordan kan det være svært at komme i gang med det, samfundet kræver af en? Jeg finder det derfor væsentligt at undersøge i mit speciale, hvordan hjemløse unge, der bor på herberg, arrangerer deres hverdagsliv. Spørgsmålet er om hjemløse unge vil leve et ”normalt” liv, og hvad der forhindrer dem i det?

Problemformulering

Hvilke muligheder og begrænsninger oplever hjemløse unge, der bor på herberg, i arbejdet med at arrangere deres daglig livsførelse?

Definition af hjemløshed

I dette kapitel vil jeg forholde mig til forskellige definitioner af hjemløshed og argumentere for, hvordan hjemløshed skal forstås i specialet.

I Danmark er der ikke en officiel definition af hjemløshed, men der er forskellige bud på, hvem der kan betegnes som hjemløs (Projekt Udenfor).

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, VIVE, foretager hvert andet år kortlægning af hjemløshed i Danmark med udgangspunkt i en såkaldt ETHOS-klassifikation. Der er her tale om en fælles europæisk definition af hjemløshed, der gør det muligt at sammenligne hjemløshedens omfang på tværs af landegrænser. I ETHOS-klassifikationen defineres hjemløshed ud fra personens boligsituation. Det vil sige, det sted han eller hun opholder sig (VIVE, 2017a: 17).

“Som hjemløse regnes personer, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidigt og uden kontrakt hos familie, venner eller bekendte. Som hjemløse regnes også personer uden et opholdssted den kommende nat” (VIVE, 2017a: 18).

Definitionen dækker over kategorier som gadesovere, natvarmestuebrugere, herbergsbrugere, personer som midlertidigt overnatter hos familie og venner og personer, som er på vej til at blive udskrevet fra hospital eller løsladt fra fængsel uden at have en bolig at komme ud til (VIVE, 2017a: 17). Benjaminsen, der har udarbejdet rapporten "Hjemløshed i Danmark 2017", påpeger samtidig, at selvom definitionen tager udgangspunkt i boligsituationen, betyder det ikke, at det er de boligmæssige forhold, der er de primære årsager til hjemløshed. Definitionen giver til gengæld VIVE mulighed for at kunne skelne mellem den hjemløshedssituation hjemløse personer befinder sig i og hjemløshedens årsager og konsekvenser. Ifølge Benjaminsen skal årsagerne til hjemløshed forstås ud fra et komplekst samspil mellem strukturelle forhold, der gælder bolig- og arbejdsmarkedet, og individuelle forhold som psykisk sygdom og misbrugsproblemer. Derudover peger Benjaminsen på, at forhold ved velfærdssystemet og muligheder for social støtte til socialt udsatte borgere også har en betydning for, hvem der kommer ud i hjemløshed (VIVE, 2017a: 19). Da den førnævnte definition af hjemløshed alene relaterer sig til personers boligsituation, formår den ikke at indfange mine nøgleinformanternes komplekse situation. Hjemløse unge i mit speciale bor på herberg efter § 110 i Serviceloven.

"Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til personer med særlige sociale problemer, som ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for botilbud og for tilbud om aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp" (Serviceloven, 2018).

Det vil sige, at de problemstillinger, som mine informanter står med, ikke udelukkende omfatter manglen på en bolig. Preben Brandt har i sin undersøgelse af yngre hjemløse i København (1992) formuleret en definition af hjemløshed, der henviser til, at hjemløshed er et mere dybdegående psykosocialt problem end det at være uden en bolig (Brandt, 1992: 13).

"En person er hjemløs, når vedkommende ikke har en bolig, der kan opfattes som stabil, blivende og opfyldende vedkommendes krav til en rimelig boligstandard. Samtidig med, at vedkommende ikke magter at benytte sig af samfundets relationer og institutioner i allerbedste forstand - således familiært netværk samt private og offentlige institutioner af enhver slags, idet årsagen til dette kan være åbenlyse eller mere skjulte forhold hos den enkelte eller i den måde, samfundet indretter sig" (Brandt, 1992: 158).

Denne definition inkluderer ligesom ETHOS-klassifikationen personer, som ikke har egen bolig. Samtidig omfatter definitionen personer, som har en bolig, men som af en eller anden grund ikke betragter eller bruger den som et hjem. Derudover antyder definitionen til, at hjemløshed er forbundet med psykosociale problematikker. Det vil sige, at denne definition indfanger, at hjemløshed er en situation, der hænger sammen med både individuelle og samfundsmæssige forhold. Det betyder, at det ikke er alene forhold hos den enkelte, men også samfundsmæssige betingelser, der har en betydning for, hvem der kommer ud i hjemløshed. Jeg finder derfor, at Brandts definition af hjemløshed relaterer sig til mine nøgleinformanters situation.

Litteratur Review

Jeg vil i det følgende kapitel give et overblik over eksisterende litteratur omhandlende hjemløses hverdagsliv. Formålet er at specificere, hvad mit speciale kan bidrage til forskningsfeltet.

Litteratursøgning

Jeg har foretaget udvælgelsen af litteraturen på baggrund af en litteratursøgning på databasen PsycINFO. I første omgang søgte jeg på: homeless* AND everyday*. Jeg afgrænsede min søgning til kun at omfatte akademiske publikationer, for at være sikker på, at litteraturen er videnskabelig. Jeg ville finde frem til nyere publikationer, hvorfor min søgning omfattede publikationer fra 2008 til 2018. Jeg fik herigennem 45 hits, hvilket var et overskueligt antal.

Jeg er igennem min specialevejleder Kasper Andreas Kristensen blevet bekendt med hans ph.d.-afhandling "Hjemløshed og personlig livsførelse" fra 2008. Jeg vil skitsere denne i mit litteraturstudie. Kristensen referer i sin ph.d.-afhandling til nogle groundbreaking studier om hjemløse, som jeg mener er relevante at beskrive her i litteraturreviewet, for at give et indblik i, hvordan der tidligere er blevet forsket inden for hjemløshed.

Det der går igen i samtlige publikationer er hjemløses mobilitet og bevægelser, og hvordan det har en betydning i hverdagslivet. I det følgende vil jeg kort beskrive hovedpointerne i den udvalgte litteratur.

Yvonne Thomas, Marion A. Gray & Sue McGinty (2012) har i deres studie været optaget af hjemløses oplevelser af tilfredshed med deres liv og strategier til at opnå positive oplevelser. Tilfredshed defineres ud fra subjektets eget perspektiv.

Dette studie undersøger, hvordan hjemløse i det nordlige Australien handler i deres hverdagsliv for at opnå personlig tilfredshed. Studiet handler om hjemløse, der er brugere af et værested, hostel eller en akut familiebolig. Thomas et al. beskriver, at hjemløse oplever en mangel på sikre steder at overnatte, og det bliver deres første prioritet at tage hånd om dette. Planer for fremtiden bliver derfor sat i baggrunden. For at opnå større tilfredshed forsøger hjemløse at finde steder afskåret fra andre, da det er mere sikkert at overnatte alene. Thomas et al. peger på, at når fremtidsplaner virkede uopnåelige for de hjemløse, var tilfredshed mere relateret til aktuelle aktiviteter. Thomas et al. beskriver også, at hjemløse arrangerede deres dag, så de kunne mødes med andre hjemløse. Det øgede deres tilfredshed at føle sig som en del af et fællesskab. Thomas påpeger, at eftersom hjemløse personer forsøger at opnå tilfredshed med det, de aktuelt har til rådighed, begrænser det dem i at udvikle og opnå mål for fremtiden.

Amy Cooper (2014) har beskæftiget sig med hjemløse kvinder, der bevæger sig mellem forskellige og mangeartede hjælpeinstitutioner i deres hverdag, og hvordan dette former deres oplevelser af tid og dem selv. Cooper undersøger i sin artikel, hvorfor hjemløse kvinder, der har psykiske lidelser, i Uptown området i Chicago har svært ved at finde en stabil bolig og komme i arbejde på trods af, at de er i kontakt med flere institutioner, der har til formål at hjælpe dem ud af hjemløsheden. Cooper beskriver, at der i Uptown er tilsammen 60 private og offentlige institutioner, der tilbyder gratis ydelser til hjemløse, men at de tilbyder forskellig service og på tidspunkter, der overlapper hinanden. Cooper peger på, at kvinderne bruger meget tid på at komme fra en institution til en anden for at få deres daglige basale behov dækket, men de institutionelle rytmer begrænser deres mulighed for at få adgang til alle de nødvendige ting. Cooper viser, at kvinderne også oplever 'tom tid' og slår tiden ihjel, mens de venter i kø for at modtage gratis ydelser. Cooper beskriver, at kvinderne har meget lidt kontrol over deres egen tid. Mange af kvinderne oplever derfor magtesløshed og et tab af selvstændighed og værdighed. Da kvinderne bruger det meste af tiden på at navigere mellem de forskellige institutioner for at reproducere deres daglig tilværelse, slider det på deres overskud til at finde bolig eller arbejde.

Hodgetts et al. (2010) har undersøgt, hvilken betydning en hjemløs mand, Brett, tillægger sin bevægelse mellem forskellige steder og sin brug af materielle ting i hverdagen. De opfordrede Brett til at fortælle om og vise steder og ting, der er vigtige for ham. Hodgetts et al. er i deres artikel optagede af, hvordan specifikke steder, aktiviteter og objekter er med til at konstituere Bretts liv som 'mobile hermit' i Auckland og hans opfattelse af sig selv. 'Mobile hermit' referer til en person, der er separeret fra og uden kontakt til andre mennesker (Hodgetts et al., 2010: 291). Hodgetts et al. peger på, at Brett foretrækker at holde sig for sig selv og være alene, da han gerne vil undgå at blive udsat for overfald og røveri. Hodgetts et al. beskriver, at Brett overnatter ved kysten, hvor han er isoleret fra andre og er derfor i sikkerhed. Hodgetts et al. peger på, at Brett forsøger at se normal ud. Han vasker sit tøj og holder sig ren, da han ikke vil have, at folk skal se på ham som hjemløs og tænke, at han ikke hører til et fint sted som kysten. Brett holder sig væk fra offentlige toiletter, hvor han før plejede at tage stoffer, da han her ser sig selv som en misbruger. Hodgetts et al. beskriver, at han lytter til sin MP3 afspiller, mens han går i gennem byens gader, da han på den måde kan undslippe og distancere sig fra lydene fra byen og de bekymringer, som han har, når han går i byen. Hodgetts et al. beskriver, at det gør gaderne mere komfortable og hjemlige for Brett. Ved at trække sig ind i sin egen verden og tune ud af de fysiske omgivelser, kan han også slippe for at se på folk, der har det liv, som han ikke selv har.

James Spradley (1970) har i sin antropologiske undersøgelse af hjemløse mænd været optaget af at beskrive deres subkultur. Det er de regler, kategorier og koder, der er med til at organisere deres adfærd. Spradley beskriver, at det er de hjemløses møde med retssystemet og de gentagne fængslinger, de er udsat for i forbindelse med fuldskab i offentligheden, der er med til at skabe subkulturen. Det er retssystemet og politifølgelserne, der er medvirkende til de hjemløse mænds bevægelser til og fra fængsel og deres vandringer mellem byer. Spradley peger på, at de hjemløse mænd bruger definitionen 'tramp' om dem selv, men at der er forskellige måder at være 'tramp' på. Spradley beskriver, at det er mobilitet- og overlevelsesstrategier, der har en betydning for, hvilken 'tramp' den enkelte bliver defineret som.

Brandt (1992) har i sin doktorafhandling undersøgt de psykosociale-, psykiatriske- og misbrugsmæssige forhold hos yngre hjemløse i alderen 18-35 år, der benytter Københavns institutioner for hjemløse. Brandt peger på, at for at finde frem til årsager til hjemløshed er der brug for viden om hjemløses aktuelle situation, samt hvad der er gået forud for den (Brandt, 1992: 43). Brandt har derfor undersøgt de yngre hjemløses opvækstforhold, netværk, uddannelse/arbejde, misbrug, kriminalitet, psykiske og fysiske helbredsforhold, boligforhold, behandlingstilbud samt sociale hjælpeforanstaltninger (Brandt, 1992: 53). Brandt peger på, at personer, der ender i hjemløshed, hyppigt har haft en følelsesmæssigt belastende opvækst, hvor de har reageret med psykiske-, adfærds- og misbrugsproblemer. Han beskriver, at hjemløshed således hænger nøje sammen med følelsesmæssigt svigt i barndommen og ikke økonomisk fattigdom eller mangel på intellektuelle evner (Brandt, 1992: 85-86). Ifølge Brandt har yngre hjemløse ringe kontakt til familie. Mange af de hjemløse er flove over sig selv og vil ikke have, at familien skal få kendskab til, at de opholder sig på en hjemløseinstitution (Brandt, 1992: 89). Brandt beskriver yderligere, at yngre hjemløse også har ringe kontakt til arbejdsmarkedet, samt at det er almindeligt for den undersøgte gruppe, at de er involveret i kriminalitet (Brandt, 1992: 95). En stor del af de yngre hjemløse har ingen uddannelse udover afsluttet folkeskole (Brandt, 1992: 89). Brandt peger på, at mange i den undersøgte gruppe har et rusmiddelmisbrug, hvor der blandt de yngre er flere, der har et stofmisbrug fremfor alkoholmisbrug (Brandt, 1992: 103). Ifølge Brandt er psykisk sygdom meget udbredt blandt de yngre hjemløse. Han peger på, at hjemløses problemer med misbrug samt psykisk sygdom ikke har været en følgevirkning af hjemløsheden, men er derimod indtruffet inden de blev hjemløse (Brandt, 1992: 114).

Birte Bech-Jørgensen (2003) har interesseret sig for de handlinger, tanker og følelser, der frembringes i mødet mellem socialarbejderen og hjemløse i Aalborg (Bech-Jørgensen, 2003: 7). Bech-Jørgensen peger på, at forandringer i hjemløses hverdagsliv er eksternt og internt betinget. Hun beskriver, at hverdagslivet består af daglige aktiviteter, der er struktureret som rutiner og vaner. Disse bliver mere og mere upåagtede, jo oftere de gentages (Bech-Jørgensen, 2003: 10-11).

Hverdagslivet forandrer sig igennem folks handlinger og håndteringer af betingelser. Det er derfor, at det er de samme rutiner i dag som i går, men alligevel aldrig de helt samme (Bech-Jørgensen, 2003: 10). Bech-Jørgensen beskriver, at hjemløses hverdagsliv er blevet ændret gennem samfundsskabte betingelser som kategorisering, segregering, normaliseringsdiskurs samt afinstitutionisering (Bech-Jørgensen, 2003: 34-35). Hun peger på, at en forbedring af hjemløses hverdagsliv forudsætter, at der sker en ændring i betingelserne samt hjemløse personers håndtering af betingelserne (Bech-Jørgensen, 2003: 36).

Kristensen (2008) har i sin ph.d. undersøgt, hvordan gadehjemløse i Danmark skaber sig et liv. Heri beskriver Kristensen, at problemer og betingelser, der er knyttet til hjemløshed, viser sig i hjemløses dagligliv, men har en særlig betydning i forhold til deres bredere livsløb. Kristensen fulgte tre gadehjemløse i og på tværs af de sociale sammenhænge, som de fører deres hverdag i. Han peger på, at hjemløse ikke kun fortæller om det de aktuelt er i gang med, men også om tidligere erfaringer, og hvad de lavede på andre tidspunkter og med andre mennesker og deres planer for fremtiden (Kristensen, 2008: 103-104). Kristensen beskriver, at gadehjemløses bevægelser er vigtige aktiviteter i dagligdagen og har en betydning for deres mulighed for at tjene penge og finde overnatningssteder (Kristensen, 2008: 136). Kristensen påpeger, at bevægelser er en del af livsførelsen og grundlaget for, at man kan organisere et sammensat liv (Kristensen, 2008: 138).

På baggrund af den præsenterede forskning, finder jeg det interessant at bevægelser mellem sociale sammenhænge og steder har en betydning for, hvordan man fører en sammensat dagligdag. Men eftersom bevægelighed i hverdagen er underbelyst i forhold til hjemløse unge, der bor på herberg, vil jeg tage det op i mit speciale.

Videnskabsteoretisk position

I dette kapitel vil jeg redegøre for, hvorledes jeg vil anvende en kritisk psykologisk tilgang til at undersøge, hvilken betydning hjemløshed har i hjemløse unges livsførelse.

Med en kritisk psykologisk tilgang sætter jeg fokus på førstepersonsperspektivet, hvilket indebærer, at jeg lader de hjemløse unges stemmer skinne igennem i mit speciale. Jeg er interesseret i at skabe viden om, hvordan hjemløse unge oplever og handler ud fra deres situation. Som Ernst Schraube peger på, så indebærer en åben, flydende og eksplorativ forskningsproces ikke, at forskeren skal gå forudsætningsløst til værks. Tværtimod beskriver han, at man som forsker har brug for teoretiske begreber for at kunne få øje på den empiriske virkelighed: “In this sense, psychological research does not just reflect reality but virtually creates reality through the way it conceptualizes it” (Schraube, 2015: 538). Ifølge Tove Borg har analysebegreber indenfor kritisk psykologi ikke til hensigt at beskrive konkrete fænomener, men skal nærmere tjene det formål, at forskeren får blik for en særlig opmærksomhed i en social praksis (Borg, 2002: 77).

Inden for kritisk psykologi forstås individet som subjekt for sine handlinger, da det mere eller mindre er i stand til at forholde sig til, hvordan det handler, og hvilke behov samt interesser det har for at handle (Jartoft, 1996: 183). Vibeke Jartoft beskriver, at kritisk psykologi bygger på en historisk dialektisk-materialistisk forståelse, hvor individet og verden virker gensidigt ind på hinanden (Jartoft, 1996: 182). Det vil sige, at subjektet ikke er determineret af de samfundsmæssige betingelser, men øver også en indflydelse på disse betingelser (Højholt & Schraube, 2016: 4). Med andre ord er subjektet med til at skabe, opretholde og forandre sine betingelser igennem sine handlinger og deltagelse i social praksis (Jartoft, 1996: 183). Ole Dreier peger på, at individets deltagelse i social praksis kun udgør en særlig del af en sådan praksis (Dreier, 1999a: 78). Det vil sige, at den enkelte ikke kan anskues alene, men må ses i relation til de sociale sammenhænge, som vedkommende tager del i (Stanek, 2011: 61). Det indebærer, at andre deltagere i en social praksis er betingelsesskabende, hvilket betyder, at de får betydning for subjektets handlemuligheder (Stanek, 2011: 64).

Hvordan den enkelte vælger at handle, relaterer sig til de muligheder og begrænsninger, der er til stede, samt personens mål og livsinteresser (Borg, 2002: 82). Jeg finder det vigtigt at se på, hvilke betingelser hjemløse unge fører deres hverdag under, samt hvilke handlemuligheder de vælger at benytte sig af. Jeg vil spørge mine informanter, hvilken betydning betingelserne har for dem, samt hvordan disse betingelser opstilles af personalet på herberget og andre personer. Jartoft beskriver: "For det første drejer det sig om at skabe en forståelse for sammenhængen mellem de psykiske og samfundsmæssige forhold" (Jartoft, 1996: 205).

Individet deltager i forskellige daglige handlesammenhænge, der udgør hverdagslivet. Disse er lokalt og tidsmæssigt afgrænsede sociale sammenhænge og vores livsførelse handler om at tilrettelægge vores bevægelse i og mellem dem (Forchhammer, 2001: 25). Klaus Holzkamp beskæftiger sig med konceptet om den daglig livsførelse og skriver, at livsførelse er en aktivitet, hvor individet organiserer og integrerer krav fra de forskellige daglige handlesammenhænge (Holzkamp, 1998: 9). Det betyder, at subjektet må forholde sig til og indordne dilemmaer og modsigelser i struktureringen af sin daglig livsførelse (Dreier, 1999a: 82). Subjektet må afveje og prioritere, hvordan det skal etablere en sammensat dagligdag ud fra, hvilke betingelser og handlemuligheder det har i de forskellige handlekontekster, samt hvilke personlige behov og interesser det har for at deltage i dem (Dreier, 1999a: 80). Det vil sige, at subjektet har en handleevne:

"... personen forholder sig aktivt til samfundet, arbejder på at tilegne sig og tillempe de betingelser han forefinder i samfundet og således også tendentielt forandrer samfundet, ja egentlig først skaber det (sammen med andre)" (Voß, 1991: 170, i Holzkamp, 1998: 10).

Dreier beskriver, at subjektet deltager på forskellige måder i forskellige handlesammenhænge, da deltagelsen har forskellig betydning for det. Ifølge Dreier kan individet enten deltage inden for den givne sociale praksis' rammer eller udvide den og tage andel i rådigheden over den (Dreier, 1999a: 79-80). Hvorvidt en person vælger at ændre eller affinde sig med de givne betingelser, er begrundet i de muligheder og begrænsninger, der er til stede, samt personens anliggender. Holzkamp peger på, at en persons handlegrunde relaterer sig til dets livsinteresser, der altid omhandler at opnå indflydelse og kontrol over sine livsbetingelser og øge sin livskvalitet (Holzkamp, 2013: 286-287).

Tove Borg beskriver, at begrundelsen for at individet undlader at deltage i udvidelsen af praksis kan kun findes i, at en ændring af praksis' rammer kan true en aktuel stabilitet i livsførelsen, hvorved hans eller hendes livsmuligheder sættes på spil (Holzkamp, 1995, i Borg, 2002: 82).

Holzkamp peger på, at den daglig livsførelse er subjektets arbejde med at organisere sine livsaktiviteter i en cyklisk struktur, hvor aktiviteterne gøres til rutiner og gentages hver dag. Borg beskriver, at igennem gentagelser bliver rutinerne selvfølgelige for individet (Borg, 2002: 83). Ifølge Holzkamp er det livsnødvendigt, da det aflaster subjektet i at skulle afklare hver eneste gang, hvilke handlinger der er i dets interesse. Samtidig er dagliglivets rutiner en sikkerhed for individets eksistensgrundlag: "Så længe og fordi det altid fortsætter på den måde, kan der egentlig ikke ske mig ret meget" (Holzkamp, 1998: 27-28). Dreier stiller sig til gengæld kritisk over for Holzkamps fokus på, at livsførelsen er præget af regelmæssighed. Dreier peger på, at rutinerede handlinger ikke er identiske, men varierer i større eller mindre grad (Dreier, 2007: 186).

Holzkamp beskriver, at den daglig livsførelse er en basis og udgør ikke hele livet. Med andre ord er de cykliske aktiviteter en ramme, der holder "ryggen fri" og muliggør, at individet har tilstrækkeligt overskud til at fokusere på de aktiviteter, som det er særligt optaget af. Det kan være aktiviteter, der er produktive, giver rus, lykke eller opfyldelse af mening. Holzkamp betegner disse aktiviteter som "det egentlige liv". Han beskriver, at det er på grund af det egentlige liv, at individet er i stand til at holde "det evigt samme" ud. Det vil sige de rutinerede handlinger. Derudover beskriver Holzkamp, at der er et behov for at supplere de cykliske aktiviteter, da deres særegenhed er "tomhed". Holzkamp peger på, at det egentlige liv kan få en bevidsthedsfyldende funktion, hvorved individet skubber dagliglivets rutiner ud i periferien og måske ignorere disse (Holzkamp, 1998: 28-30). Imidlertid kan de cykliske gøremål også få en bevidsthedsfyldende funktion. Dette kan ske på grund af sygdom, alder eller lignende, hvor det kan forekomme besværligt og tidskrævende at udføre dagliglivets rutiner (Borg, 2002: 83-84). Samtidig beskriver Holzkamp, at det kan være svært at sige, hvad der hører til den daglig livsførelse og det egentlige liv, og at det ikke er et objektivi spørgsmål.

Ifølge Holzkamp afhænger det af den konkrete kontekst, samt hvordan subjektet selv oplever de to sider af livsførelsen (Holzkamp, 1998: 30). Det vil sige, at det er det enkelte individ, der afgør, hvilke aktiviteter der hører til hans eller hendes rutinerede dagligdag, og hvilke der overskrider dagligdagen. Borg kritiserer dog Holzkamp for, at han beskriver kvaliteten af den daglig livsførelse som noget, der er tømt for indhold, og man bare skal have overstået. Borg peger på, at cykliske aktiviteter også kan være meningsfulde og livsbekræftende for individet. Med andre ord har begge sider af livsførelsen en betydning for den enkelte. Samtidig peger hun på, at begrebsparret giver mulighed for at fremanalysere hvilke sider af livsførelsen, der har særlig betydning for individets livskvalitet (Borg, 2002: 84-85). Når jeg inddrager Borgs pointe, så er det fordi, at det er væsentligt for at forstå, hvad hjemløse unge er orienteret imod i deres livsførelse for at skabe sig et godt liv.

Charlotte Højholt og Ernst Schraube peger på, at den daglig livsførelse må ses i sammenhæng med individets historie samt håb og drømme for fremtiden (Højholt & Schraube, 2016: 6).

“It is related (and we might not always be aware of it) to a broader imagination of how we see the world and what we want with our life, and out of this broader imagination of our life and the anticipation of action possibilities, the concrete ordinary and extra-ordinary activities and arrangements become meaningful and accomplishable” (Højholt & Schraube, 2016: 6).

Det vil sige, at individet ordner sin dagligdag ud fra nogle forventninger og ideer om at udvide sit handlerum og skabe et bedre fremtidigt liv. Kristensen har en lignende pointe, da han i sin ph.d. om hjemløse (2008) kritiserer Holzkamp for, at han ikke i tilstrækkelig grad beskæftiger sig med den biografiske betydning for individets arbejde med at arrangere en daglig livsførelse. Kristensen argumenterer, at livsførelse ikke alene handler om at sikre, at individet har orden på et dagligliv, men også om at skabe en retning og orientering i livsløbet (Kristensen, 2008: 45). I sit datamateriale erfarede Kristensen, at hverdagshandlinger ikke alene kan ses som situationsbetinget respons på omgivelserne, men må forstås i en større sammenhæng i livet. Kristensen betegner det som en livssammenhæng og beskriver, at den rækker ud over dagliglivets lokaliteter og situationer.

Den refererer ikke kun til her og nu men også til fortidens erfaringer og forestillinger om fremtiden (Kristensen, 2008: 58). I mit speciale vil jeg læne mig op ad Kristensen og se på, hvordan hjemløse unge skaber sig en hverdag i en livssammenhæng.

Jeg ønsker i mit speciale at forstå mine nøgleinformanter ud fra deres førstepersonsperspektiv på deres daglige liv, og de betingelser deres dagligliv er grundet på. Derudover ønsker jeg at forstå, hvordan de arrangerer deres hverdagsliv og bevægelser, samt hvilke drømme de har om et bedre liv.

Metodiske overvejelser

Jeg vil i det følgende kapitel beskrive min vej ind i felten og de muligheder, jeg har haft for at rekruttere informanter. Jeg vil derudover skitsere mine forforståelser af problemet, da jeg er frivillig i en madklub for hjemløse og indlejret i felten. Jeg vil indføre læseren i de valg, jeg har måtte tage undervejs i specialeprocessen, og hvordan mit undersøgelsesdesign ændrede sig i mødet med felten. Jeg vil desuden redegøre for, hvordan jeg har indsamlet min empiri, samt hvilke etiske overvejelser, jeg har haft. Endeligt vil jeg inddrage læseren i, hvordan jeg har behandlet min empiri.

Min adgang til felten

Jeg har haft to primære kriterier for udvælgelsen af mine nøgleinformanter. Det har været alder og boligsituation. Jeg var interesseret i at rekruttere personer, som var mellem 18-29 år samt havde ophold i en midlertidig boform. Det vil sige personer, som var bosat på et herberg eller forsorgshjem. Jeg prioriterede dernæst at opnå variation i køn, fordi jeg havde en forestilling om, at kvinder og mænd kunne have forskellige erfaringer med hjemløshed.

For at rekruttere informanter til mit speciale startede jeg ud med at trække på de kontakter, som jeg har igennem mit frivillige arbejde. Jeg er frivillig i en madklub på et herberg for hjemløse. De beboere, som kommer i madklubben, er noget ældre end den ønskede aldersgruppe. De kom derfor ikke i betænkning som mulige informanter. Jeg henvendte mig i stedet til en pædagog, som har et tæt samarbejde med os i frivilligteamet, og som ud fra mine betragtninger også er vellidt af mange beboere. Jeg håbede på, at han kunne hjælpe mig med at etablere kontakt til et par beboere op til 29 år. Imidlertid havde han ikke mulighed for det, da der på daværende tidspunkt ikke var nogle beboere inden for min aldersgrænse.

Yderligere henvendte jeg mig til den koordinerende projektleder for frivilligindsatsen, da hun også har denne funktion på andre herberger, der er drevet af samme organisation. Heriblandt et herberg for hjemløse unge, som jeg i mit speciale vil kalde for Huset. Hun kunne ikke personligt videreformidle kontakten til Huset. Til gengæld foreslog hun, at jeg selv prøvede at henvende mig til dem. Samtidig gjorde hun mig opmærksom på, at Huset har en tung målgruppe, og at det derfor ikke er sikkert, at nogle af de unge har lyst til at deltage i min undersøgelse.

Jeg henvendte mig herefter via e-mail til forskellige herberger og forsorgshjem for hjemløse unge, herunder også Huset. Jeg informerede dem kort om formålet med mit speciale samt om mit metodadesign. Jeg forklarede, at jeg var interesseret i at undersøge, hvad hjemløse unge laver i deres hverdag, og at jeg gerne ville indsamle min empiri ved at følges med dem i hverdagen og interviewe dem. Jeg lovede dem, at jeg både ville anonymisere de unge og dem som institution. Jeg ville på den måde gerne sikre, at min undersøgelse ikke får negative konsekvenser for dem, samt at de opnår en tillid til mig (Kristiansen, 2012: 215). I min henvendelse til Huset skrev jeg yderligere, at jeg er frivillig i en madklub på et herberg, der er drevet af samme organisation. Jeg håbede, at det kunne bidrage til, at de anså mig som pålidelig og fik tillid til, at jeg vil behandle de oplysninger, jeg får kendskab til, fortroligt (Fangen, 2010: 202).

Nogle af institutionerne skrev tilbage, at de får rigtig mange forespørgsler fra studerende og har derfor ikke tid og ressourcer til at formidle alt kontakt til de unge. Mens andre svarede, at de gerne vil beskytte de unge og kan derfor ikke hjælpe med kontakten. Der var også et par institutioner, der slet ikke svarede tilbage på min henvendelse. Jeg fik til gengæld et positivt svar fra Mie, som er en af socialpædagogerne i Huset. Mie er et dæknavn. Hun skrev, at jeg var meget velkommen til at komme på besøg i deres madklub, hvor jeg forhåbentligt kunne få mulighed for at tale med unge, som vælger at deltage i den. Jeg kunne her få mulighed for at informere de unge om min undersøgelse og få lavet aftaler med dem, der har lyst til at medvirke i mit speciale. Mie fortalte mig efterfølgende, at der er en del studerende, som henvender sig til dem for at få interviews med de unge, men at der er rigtig mange, som de må afvise, fordi de unge ikke gider at fortælle deres historie og forholde sig til nye mennesker. Ovenstående indikerer, at det ikke er særlig nemt at få adgang til felten.

Tilmed gjorde Mie mig opmærksom på, at det kan være svært for de unge at overholde og huske aftaler. Det var senere også en af de udfordringer, jeg mødte i felten. Ulempen ved dette var, at jeg ikke kunne indhente den empiri, jeg ønskede.

Mie har fungeret som en “gatekeeper”, da hun har haft den fornødne autoritet samt ressourcer til at sikre mig indpas i felten (Jonasson, 2015: 65). Man kan forestille sig, at jeg uden min “gatekeeper” ville have haft svært ved at bevæge mig ind i felten. Omvendt kan det negative siges at være, at jeg ikke frit kunne udvælge mine informanter. Det var op til tilfældigheden, hvem der valgte at deltage i madklubben, da jeg kom på besøg. Den dag var der tre unge mænd, der meldte sig til madklubben. Det vil sige, at jeg ikke fik mulighed for etablere kontakt til kvindelige hjemløse.

Jeg erfarede, at det var positivt, at mit første møde med de unge mænd var i en uformel og uforpligtende sammenhæng. Formålet med mit besøg i madklubben var blot at præsentere mig selv og min undersøgelse. Det vil sige, at jeg endnu ikke var “på arbejde”. Dermed kunne de lære mig at kende i afslappede rammer og se mig i øjenhøjde (Fangen, 2010: 65). Jeg præsenterede mig selv som kandidatstuderende og forklarede, at jeg i mit speciale ønsker at undersøge, hvad hjemløse unge laver i deres hverdag. Jeg formidlede formålet med specialet så enkelt som muligt, så de nemmere kunne forstå det. Desuden var det svært at fortælle noget yderligere om fokuset i specialet, da jeg stadig var i gang med at afsøge, hvad de var optagede af (Fangen, 2010: 66). Jeg informerede dem om, at jeg var interesseret i at følges med dem i deres dagligdag samt interviewe dem. En af de unge mænd, som jeg vil kalde Paul, virkede meget begejstret for det og ville gerne være med til begge dele. Han fortalte mig, at jeg kunne kontakte ham, når jeg ville. Han sagde: Du må også gerne komme med mig på arbejde. En af de andre, som vil gå under navnet Abdul, virkede mere skeptisk over for, hvorfor jeg ville følges med dem. Han grinte lidt af det og sagde: Det lyder mærkeligt. Paul grinte med og fortalte: Hvis du spørger dem, om du må lave knæk eller ryge hash med dem, så vil de sikkert gerne have dig med. Jeg forklarede, at det er for at se, hvordan en hverdag ser ud for dem. Paul foreslog Abdul: Hun kan tage med dig i skole. Du kan bare sige, at hun er din kontaktperson.

Abdul fortalte os: Dem fra min skole ved ikke engang, at jeg er hjemløs. Paul spurgte ham: Hvad tror de så? og Abdul fortalte: De tror bare, at jeg bor normalt. Jeg forklarede Abdul, at jeg ikke behøver at følges med ham, hvis han ikke har lyst til det, og foreslog, at jeg i stedet for kun laver et interview med ham. Det ville han til gengæld gerne hjælpe mig med. Den sidste unge mand, som jeg i specialet vil kalde Mohamed, havde også kun lyst til at blive interviewet. Ovenstående indikerer, at der er nogle hjemløse unge, der ønsker at skjule over for andre, at de er hjemløse. Det kan derfor være svært at have følgeskab af en forsker. Jeg fik desuden et indtryk af, at de endte med at betragte mig mere som en ven end en forsker. Det kan hænge sammen med, at vi havde et godt samspil, da vi var jævnaldrende, samt jeg kunne være med på deres jokes. Jeg var bare mig selv og ikke særlig formel i min fremtoning. Jeg oplevede, at min alder og køn var en fordel, fordi de derfor ikke opfattede mig som intimiderende og gik med til at medvirke i mit speciale (Fangen, 2010: 148). Inden jeg gik derfra, fik jeg deres telefonnumre og fortalte dem, at jeg vil kontakte dem om et par dage. Til trods for at formålet med besøget i madklubben var at rekruttere informanter, var det vigtigt for mig at notere ovenstående observationer ned (Fangen, 2010: 65). Disse observationer skærpede min nysgerrighed over for tematikker som relationer og selvopfattelse, hvilket bidrog til, at jeg senere kunne stille mere kvalificerede spørgsmål til mine informanter.

Da jeg efterfølgende skrev en besked til Paul, om vi skulle aftale en dag, hvor jeg kunne følges med ham, så han min besked uden at svare på den. Jeg ventede et par dage før jeg skrev til ham igen. Denne gang spurgte jeg ham, om han stadig havde lyst til at være med i mit speciale. Han svarede, at det ville han gerne, men da jeg herefter prøvede at aftale en dag med ham, stoppede han med at svare. Jeg valgte ikke at kontakte ham yderligere og tog det som et signal om, at det ikke kunne lade sig gøre (Fangen, 2010: 60). Jeg havde på forhånd fået at vide, at det kan være svært for de unge at overholde deres aftaler, og det ville jeg respektere. Det gik dog noget nemmere med at få lavet en aftale med Abdul og Mohamed.

På trods af at jeg havde et ønske om at følges med samtlige informanter i deres hverdag, måtte jeg gå på kompromis med mit metodedesign, da det ikke var realistisk (Jonasson, 2012: 64). Jeg havde på dette tidspunkt to nøgleinformanter, Abdul og Mohamed, som begge kun var interesserede i at blive interviewet af mig.

Men efter mit interview med Abdul, spurgte han, om vi kunne ses igen og bevare kontakten. Jeg fortalte ham, at vi sagtens kunne hænge ud, da vi kom godt ud af det med hinanden. Jeg spurgte ham så, om det var muligt, at jeg kunne følges med ham i forbindelse med mit speciale, når vi nu alligevel skulle begynde at hænge ud sammen. Det kunne vi godt aftale, fortalte han, men at det ikke udelukkende skulle være derfor, at vi skulle til at være venner. Jeg forklarede, at jeg ikke var ude på at udnytte ham til at indhente empiri til mit speciale, da jeg også er interesseret i at være venner med ham, hvis han vælger at sige nej til det. Han fortalte, at han gerne vil hjælpe mig, men at han bare skulle være sikker på, at venskabet var oprigtigt. Jeg informerede ham om, at han til enhver tid kunne sige fra, og at det ikke ville påvirke vores venskab på nogle måder. De etiske overvejelser, jeg har haft vedrørende mit venskab med Abdul, vil jeg udfolde senere i kapitlet.

Venskabet med Abdul bidrog yderligere til, at han tilbød at hjælpe med at rekruttere en kvindelig hjemløs. Hun bor i Huset og er venner med Abdul. Hun får dæknævnet Hanne. Jeg fik kontakt til Hanne igennem SMS, hvor jeg kort fortalte om formålet med mit speciale, og at jeg var interesseret i at interviewe hende. Jeg havde erfaret, at det kan være svært at få lov til at følges med hjemløse unge i deres hverdag, og for ikke at afstøde hende, ville jeg ikke starte ud med at spørge om det. Det kan opfattes mere legitimt først at foretage et interview, så informanten ikke oplever, at jeg trænger mig på (Fangen, 2010: 172). Men eftersom at der var en god kemi mellem os i løbet af interviewet, spurgte jeg, om jeg kunne følges med hende for at se, hvordan en dag ser ud for hende. Jeg forklarede, at jeg derigennem ville kunne få et bedre indblik i, hvordan hun oplever sin hverdag. Det måtte jeg gerne, og vi aftalte, at jeg skulle skrive til hende, så vi kunne aftale en dag. Men da jeg så kontaktede hende ugen efter, havde hun mødt en fyr og var på vej til at flytte ind til ham. Dette betød, at hun så ikke længere var hjemløs.

Ud fra drøftelser med min vejleder gik det op for mig, at det kunne være frugtbart for min forståelse af de hjemløse unges livsbetingelser, hvis jeg yderligere udførte et ekspertinterview med en af pædagogerne i Huset. Eftersom at jeg havde en god kommunikation med Mie, var hun åben over for at medvirke i et interview.

Som beskrevet før må hjemløse unges handlemuligheder forstås i forhold til de sociale sammenhænge, de er en del af. Det vil sige, at de unges handlinger og betingelser for handlinger ikke kan anskues løsrevet fra den sociale praksis, de indgår i (Stanek, 2011: 110). Da pædagogerne er en del af de unges hverdag, er de betingelsesskabende for de muligheder og begrænsninger, som de hjemløse unge forholder sig til i organiseringen af deres livsførelse.

Præsentation af herberg og nøgleinformanter

Huset

Huset er et herberg efter § 110 i Serviceloven. Det vil sige, at det er et akut og midlertidigt botilbud. Huset er henvendt til hjemløse unge i alderen 18-30 år, der har psykiske-, sociale- eller misbrugsproblemer.

Abdul

Abdul er 24 år gammel og har nu været i Huset i ca. 6 måneder. Han har i alt været hjemløs i ca. 10 måneder. Inden han fik ophold i Huset, overnattede han rundt omkring hos forskellige venner. Abdul er født i Danmark, men flyttede med hans forældre til Frankrig i en alder af 10 år. Han sad i 2 år i et ungdomsfængsel i Frankrig, fra han var 18 år, til han var 20 år. Efter at han havde afsonet sin dom, blev han udvist til Danmark. Hans forældre blev boende i Frankrig. Han har afsluttet folkeskolen i Frankrig. Abdul har to gange påbegyndt en uddannelse på X-Academy i Danmark, som han ikke færdiggjorde. Han er nu i gang med at tage en 9. klasses eksamen i Danmark.

Mohamed

Mohamed er 24 år og har boet i Huset i ca. 7 måneder nu. Han har i alt været hjemløs i en periode på ca. 1 år. Inden han kom til Huset, boede han 3 måneder i sin fætters i lejlighed. Som 16-årig sad han i et ungdomsfængsel i 2,5 måned for butiksrøveri. Han har tidligere haft et stort hashforbrug. Mohamed er nu i gang med et praktikforløb.

Hanne

Hanne er 29 år og har nu boet i Huset i ca. 4,5 måned. Hun har været hjemløs over tre omgange. Sidste gang hun var hjemløs, var hun det i 1 år, hvor hun boede i Huset i 8 måneder. Derudover har hun overnattet hos veninder og på folks sofaer.

Første gang hun var hjemløs, var det i en periode på 4-6 måneder. Hun blev hjemløs første gang som 22-23-årig. Hanne har et alkoholmisbrug. Hun har boet i plejefamilie fra hun var ca. 5 år, til hun var 20 år. Hanne har tre afbrudte uddannelsesforløb.

Det semistrukturerede interview

Jeg udførte semistrukturerede interviews med mine nøgleinformanter for at lade dem fortælle, hvilken betydning hjemløsheden har for dem i hverdagen, så frit som muligt og ud fra førstepersonsperspektivet (Kvale & Brinkmann, 2015: 47). Styrken ved at bruge interviewet som metode er, at man som forsker kan få et indblik i informantens biografi, fremtidsplaner, hvilken betydning han eller hun tillægger sine aktiviteter i hverdagen samt sociale relationer. Svagheden er, at forskeren ikke kan få indsigt i de handlinger, som informanten tager for givet eller er ureflekterede (Kusenbach, 2003: 462). Ud fra en kritisk psykologisk tilgang er det ikke altid tydeligt for individet, hvorfor det gør, som det gør. Schraube peger på, at menneskets erfaringsproces (bevidsthed og handlegrunde) er medieret af samfundshistoriske forhold. Det betyder, at individet kan blive fanget i modsætningsfyldte samfundsmæssige diskurser og tænkemåder, hvilket kan gøre det vanskeligt at gennemskue grundene til ens handlemåder (Schraube, 2010: 99-100). Med andre ord har individet ikke nødvendigvis selv klargjort grundene bag sine handlinger (Jartoft, 1996: 188). Dette indebærer, at det kan være svært, at få informanters handlegrunde frem

Jeg udarbejdede en interviewguide med fem forskellige temaer, som jeg mente, at det kunne være relevant at have en samtale med informanterne om. Temaerne er biografi, hverdag, relationer, selvopfattelse samt fremtid, og ud fra dem formulerede jeg en række åbne og letforståelige spørgsmål (Bilag 1). I udarbejdelsen af interviewguiden har jeg taget udgangspunkt i min teoretiske viden på området, mine praksiserfaringer fra mit frivillige arbejde samt de uformelle samtaler, jeg har haft med Paul, Abdul og Mohamed, da jeg besøgte Husets madklub. Det vil sige, at mine forforståelser har formet mine interviewspørgsmål. Da jeg er frivillig i en madklub på et herberg for hjemløse, har jeg erfaret, hvordan misbrugsproblemer kan præge hjemløses dagligliv. Når de er påvirkede, så kommer de let i konflikt med de andre beboere, eller så er de for uoplagte til at deltage i madklubben eller andre aktiviteter på herberget. Jeg har desuden fået en fornemmelse af, at der er nogle hjemløse, der er velfungerende og har et arbejde.

Yderligere har jeg oplevelsen af, at nogle hjemløse er glade for at bo på herberg, da der altid er nogle, som de kan snakke med, når de træder uden for deres dør. Jeg har også erfaringer med, at de hjemløse tager sig af hinanden, hvor de for eksempel henter mad til hinanden og ordner ting for hinanden. Det er således motivationen for, at jeg har valgt at undersøge, hvilke muligheder og begrænsninger de hjemløse oplever i deres daglig livsførelse. Det kan være vigtigt at have en viden om det område, man undersøger, for at kunne stille relevante spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2015: 159). Ulempen kan være, at forskeren forsøger at fremtvinge bestemte fortællinger og derfor er mindre åbne over for at forfølge overraskende og uventede udsagn. Jeg var dog ikke bundet af interviewguiden, da jeg i stedet prioriterede at forfølge informantens svar. Det vil sige, at spørgsmålenes ordlyd og rækkefølge afhang af samtaleens udvikling (Kvale & Brinkmann, 2015: 185). Interviewsituationen vil naturligvis være præget af et asymmetrisk magtforhold mellem mig og informanten, da det er mig, som stiller spørgsmålene og beslutter, hvilke svar jeg vil følge op på (Kvale & Brinkmann, 2015: 56). Jeg forsøgte derfor under interviewene at forholde mig nysgerrigt over for det, som mine informanter fortalte mig. Jeg fulgte op på informanternes udsagn ved at stille uddybende og afklarende spørgsmål, for derigennem at få deres perspektiv frem samt overkomme misforståelser (Kvale & Brinkmann, 2015: 26). Interviewet var dermed hverken en åben hverdagssamtale eller et lukket spørgeskema (Kvale & Brinkmann, 2015: 49).

Jeg udførte interviewene i et lille lokale, som jeg havde reserveret på et bibliotek. Forude for interviewet spurgte jeg mine informanter om det var i orden, at vi afholdte interviewet der. Alle tre informanter havde ingen problemer med det. Jeg mødtes med informanterne foran Huset, så vi sammen kunne køre i min bil hen til biblioteket. Jeg ville på den måde gerne sørge for, at det ikke var besværligt for dem at møde op til interviewet. Samtidig oplevede jeg, at det var en fin måde at tilbringe lidt tid sammen inden interviewet. Det medvirkede til, at der var en god og behagelig stemningen mellem os, inden vi påbegyndte interviewet. Jeg indledte interviewene med en kort briefing, hvor jeg fortalte mine informanter, at jeg vil optage interviewet med en diktafon, og lydoptagelsen kun vil være tilgængelig for mig. Jeg forklarede, at de samt herberget, som de bor på, vil fremstå anonyme i specialet. Ydermere informerede jeg dem om, at de har ret til ikke at svare på spørgsmål, som jeg stiller dem. Interviewene varede mellem 1-1,5 time.

Der er en begrænsning ved at anvende interviewet som metode, da det er en lokal og tidsmæssigt afgrænset situation. Det betyder, at det kan være uklart, hvordan interviewsituationen er forbundet med andre handlesammenhænge, informanten deltager i (Forchhammer, 2001: 32). Det vil sige, at det folk fortæller i interviewet, at de gør i dagligdagen, ikke nødvendigvis er det samme, som de rent faktisk gør. I stedet må vi se på det som den måde, de ønsker at fremstille sig selv på (Fangen, 2010: 172). Samtidig er den viden, jeg opnår igennem interviewet konstrueret i samspillet mellem mig og min informant. Det vil sige, at der kan være nogle ting, som informanten vælger at fortie, eller kun kan fortælle om på en bestemt måde (Kvale & Brinkmann, 2015: 132). Svagheden ved et interview er derfor, at det kan være, at man som forsker, ikke får en indgående indsigt i informantens fortællinger. Som forsker må man anerkende informantens ytringer, men samtidig skal man ikke være ukritisk over for den viden, man producerer igennem et interview (Kvale & Brinkmann, 2015: 132). I mit interview med Abdul kom han ikke særlig meget i dybden i hans fortællinger. Dette kan til dels være på grund af, at der var nogle sproglige barrierer mellem os, eftersom at han ikke taler så godt dansk. Der kan samtidig være grunde til at folk skjuler nogle informationer eller pynter på historien (Fangen, 2010: 173). Det kan også handle om, at han ikke har følt sig tryk nok ved mig til at kunne åbne sig op og tale om svære og ubehagelige ting. Jeg havde nemlig kun mødt ham en gang inden interviewet. Det kan være, at han igennem en længerevarende relation havde opnået en større tillid til mig, så han kunne betro sig. Det havde derfor været en styrke, hvis jeg havde fået lov til at følges med ham i hans dagligdag i en periode, inden vi foretog et interview (Pedersen, 2012: 126). Omvendt havde jeg et indtryk af, at Hanne var tryk ved at tale om sin situation i interviewsituationen, til trods for at vi ikke havde mødt hinanden forinden. Hanne har prøvet at blive interviewet af andre studerende før. Det vil sige, at hun har erfaringer med at fortælle om sin situation. Dette kom også til udtryk i interviewet ved, at hun var god til at reflektere over sin livssituation. Yderligere oplevede jeg, at det var svært for Abdul at give et konkret svar på, hvorfor han er endt i situationen som hjemløs. Under interviewet virkede det til, at han søgte efter en grund, men at han ikke kunne finde en tydelig grund. Der er heller ikke nødvendigvis en enkelt årsag, men måske flere årsager til, at man bliver hjemløs. Det kan bunde i, at hjemløshed er en kompliceret situation (Brandt, 1992: 158).

Jeg afrundede mine interviews af med en debriefing, hvor jeg spurgte mine informanter, om der er noget, som de synes, at jeg bør vide, for at kunne forstå deres livssituation bedre. Det bidragede til, at Abdul og Mohamed fortalte om ting, der er sket forude for hjemløsheden. Fordelen er, at informanten får fri mulighed til at beskæftige sig med det, som han eller hun mener er vigtigt (Kvale & Brinkmann, 2015: 184). Jeg afsluttede mine interviews ved at spørge mine informanter, hvordan det har været at blive interviewet af mig.

Ekspertinterview

Jeg foretog et semistruktureret interview med Mie, for at få et indblik i hendes tanker og begrundelser i forhold til måden, som de arbejder med hjemløse unge på. Herunder de rammer, rutiner og aktiviteter, der er i Huset. Det vil sige de strukturer, der er betingelsesskabende for de hjemløse unges arbejde med at skabe sig en livsførelse. Jeg udarbejdede en interviewguide med følgende tematikker: de unges problematikker, arbejdet med de unge, udfordringer i arbejdet, rammer, rutiner og sociale aktiviteter på herberget, samt kriterier for at få ophold på herberget. Efter Mies ønske fik hun tilsendt interviewguiden forude for interviewet. Styrken ved at sende interviewguiden ud på forhånd kan være, at det afføder mere reflekterede og nuancerede svar, end hvis spørgsmålene først stilles i interviewsituationen. Derudover kan fordelene være, at hun bliver mere tryk ved at deltage i interviewet, da hun kender dagsordenen. Omvendt kan ulempen være, at hun giver mig nogle forberedte og indøvede svar, der har til formål at fremme bestemte synspunkter i interviewet. Dette kan dog være svært at undgå, da hun er vant til at blive interviewet af studerende og derfor allerede kan have et mere eller mindre færdigt "oplæg" klar (Kvale & Brinkmann, 2015: 202). Dog vil den viden, der bliver produceret i interviewet altid være ny, eftersom at interviewsamtalen bliver konstrueret i samspillet mellem mig og den interviewede (Kvale & Brinkmann, 2015: 131). Jeg fulgte ikke interviewguiden slavisk, hvilket vil sige, at jeg ikke formulerede mine spørgsmål, som de står i guiden. Spørgsmålenes rækkefølge var heller ikke bindende. Hvordan jeg stillede spørgsmålene, afhang af, hvordan samtalen udviklede sig. Formålet med interviewguiden var at sikre, at jeg nåede rundt om de relevante temaer (Kvale & Brinkmann, 2015: 185).

Transskription

Jeg har transskriberet alle mine interviews, hvilket vil sige, at jeg har foretaget en oversættelse fra mundtlig tale til skriftsprog (Kvale & Brinkmann, 2015: 238). Jeg har valgt ikke at transskribere interviewene ordret, da talesprog kan virke usammenhængende og forvirrende for læseren, der kan opfatte det som, at informanten har et lavt intellektuelt niveau. Ordrette interviewudskrifter kan derfor føre til en uønsket stigmatisering af informanten. Jeg har dermed undladt at nedskrive gentagelser og fyldord som "hm", "øh" og lignende. Der findes ikke en sand eller objektiv måde at foretage en transskription på (Kvale & Brinkmann, 2015: 246-247). Transskription er en analytisk proces, hvilket indebærer, at man som forsker træffer nogle beslutninger (Kvale & Brinkmann, 2015: 238). Alt efter hvor jeg sætter punktummer og kommaer, kan de samme skrevne ord udtrykke forskellige betydninger (Kvale & Brinkmann, 2015: 244). Interviewet er konstrueret i et socialt samspil mellem mig og informanten, hvorfor ironi, tonefaldet og kropsudtrykket ikke er tilgængelige for læseren, der ikke var til stede i konteksten. Det vil sige, at når man omformer interviewsamtalen til skriftform, går det nonverbale sprog tabt (Kvale & Brinkmann, 2015: 236).

Korttidsetnografi

I mit speciale havde jeg et ønske om at følges med samtlige nøgleinformanter i deres dagligdag for at få en bedre indsigt i, hvordan de erfarer deres hverdagsliv og handler i virkelighedsnære situationer. Dog fik jeg kun mulighed for at følges med Abdul.

Ved at følges med hjemløse unge i deres konkrete hverdag, kan jeg få et større indblik i, hvilke betingelser der er knyttet til deres dagligdag, samt hvilke betydninger de tillægger disse. Jeg kan derudover få viden om, hvad de er orienteret mod i deres hverdagskontekst og liv, samt de handlinger som de tager for givet (Kusenbach, 2003: 461-463). Samtidig kan jeg i større grad få viden om hjemløse unges eget sprogbrug. Det vil sige de udtryk og ord, de benytter, når jeg ikke påvirker dem (Fangen, 2010: 96).

Jeg havde til hensigt at følge Abdul over en periode, hvor jeg kunne få indsigt i forskellige daglige aktiviteter og variationen af dem. Imidlertid fik jeg kun lov til at følge ham i to dage i et par timer, da han herefter ikke længere havde lyst til det.

Peter Musaeus beskriver, at der er en norm om, at et etnografisk feltophold bør være langt. Musaeus er til gengæld selv uenig i dette, da han ikke mener, at længere tid i felten garanterer, at forskeren får indsamlet valide data (Musaeus, 2012: 149). Ifølge Musaeus kan det af praktiske årsager være nødvendigt at udføre korttidsetnografi, hvilket har været tilfældet for mit vedkommende. Ulempen er, at der er mange hverdagslivsbetingelser og variationer, som jeg ikke har haft mulighed for at få indsigt i. Det havde været en fordel at følge Abdul i en længere periode, fordi jeg herigennem kunne have opnået viden om modsigelser og nuancer i hans dagligdagsliv (Fangen, 2010: 122). Ulempen ved korttidsetnografi kan også være, at forskeren får svært ved at udfordre sine forforståelser, når han eller hun opholder sig så kort tid i felten (Musaeus, 2012: 156-157). Umiddelbart har jeg forsøgt at få Abduls førstepersonsperspektiv frem ved at forholde mig nysgerrigt til, hvilken betydning han tillægger betingelser og handlinger, der er knyttet til hans dagligdag. Jeg har fx spurgt ham, hvorfor det er vigtigt for ham at have pænt tøj på, eller hvorfor han bor på herberg, når han kan være hos hans onkel. Omvendt kan ulempen ved et længerevarende feltophold være, at forskeren bliver så kendt med felten, at han eller hun mister sin sensitivitet og naivitet og lader sig ikke længere blive overrasket (Fangen, 2010: 91-92).

Feltarbejdets lokaliteter

Jeg har fulgt Abdul i de sammenhænge, hvor han fører sit hverdagsliv i. Det har været udendørs sammenhænge, hvor Abdul gerne ville have mig med. Den ene dag mødtes vi foran hans onkels lejlighed og kørte sammen til en møntvask, hvor han skulle vaske tøj. Den anden dag hjalp jeg ham med at flytte alle hans ting fra hans onkels lejlighed over til hans søsters lejlighed, da hans onkel skulle til at leje lejligheden ud. Igennem hans hverdagsaktiviteter og ytringer har jeg fået et bedre indblik i hans bevægelser mellem herberget, hans onkels lejlighed samt hans søsters lejlighed. Jeg har ikke været sammen med ham indenfor på herberget. Mie havde gjort mig opmærksom på, at de unge ikke har lyst til at forholde sig til nye mennesker. Jeg mente derfor ikke, at det ville være passende at trænge mig på. Dog havde det været relevant, da jeg herigennem kunne have fået større indsigt i de aktiviteter samt det sociale miljø, der udspiller sig inden for herbergets rammer.

Det vil sige de betingelser, der er forbundet med handlesammenhængen, der udgør herberget. Derudover fik jeg ikke mulighed for at følges med Abdul i de sociale sammenhænge, hvor han mødes med sine venner, da han ikke ønsker, at de får kendskab til, at han er hjemløs. Det har derfor været begrænset, hvilke sammenhænge jeg har kunne følge ham i. Vi indgik til gengæld en aftale om, at jeg kunne være med, når han skulle mødes med en ven, der også er hjemløs. Men da mødet mellem de to blev aktuelt, havde Abdul ikke længere et ønske om, at jeg skulle være med. Dette var jeg nødt til at respektere.

At følges med hjemløse

Jeg er blevet inspireret af Margarethe Kusenbachs "go-along" metode, der tager udgangspunkt i en fænomenologisk tilgang. I fænomenologisk forskning er der fokus på individers erfaringer af deres daglige praksis, hvor erfaringer er givet i førstepersonsperspektivet. Kritisk psykologi tilslutter sig, at menneskers subjektivitet må forstås i første-person (Schraube, 2010: 98-99). Kusenbach beskriver, at hun med "go-along" metoden ønsker at bidrage til udviklingen af en fænomenologisk forståelse af, hvordan mennesker forholder sig til de fysiske og sociale omgivelser, der indgår i deres hverdagsliv. Ifølge Kusenbach kan forskeren med "go-along" metoden få indsigt i informanternes situeret praksis, aktiviteter, de tager for givet, og hvilken mening og betydning de tilskriver handlinger, andre personer samt omgivelser i deres dagligdag (Kusenbach, 2003: 456). Kusenbach peger på, at svagheden ved observation og deltagende observation kan være, at forskeren ikke opnår tilstrækkelig indsigt i, hvilken betydning informanter tillægger deres omgivelser og handlinger.

"What exactly these others are doing, and what their local experiences and practices actually mean, often remains a mystery - even when examined by researchers who have become full members of their settings" (Kusenbach, 2003: 461).

Ovenstående indikerer, at forskeren ikke kan være sikker på, at han eller hun ud fra observationer af menneskers handlinger kan udlede betydninger og grunde bag handlingerne.

"What may appear to an independent observer as a straightforward and relatively uneventful commute to work can actually be saturated with layers and context of meaning that the subjectively transform a mundane routine into something entirely different" (Kusenbach, 2003: 470).

Med andre ord er informanternes bevægelse mellem forskellige praksisser ladet med betydning, som forskeren ikke umiddelbart har en tilstrækkelig indsigt i. Charlotte Højholt og Dorte Kousholt peger på, at det sociale har forskellig betydning for forskellige deltagere, hvorfor man som forsker må arbejde på at få indsigt i menneskers perspektiver (Højholt & Kousholt, 2012: 83). Kusenbach beskriver, at det ikke kun er igennem deltagelse i praksis, at forskeren får adgang til informantens førstepersonsperspektiv.

“If I had solely remained a competent and fully accepted neighbor, and written fieldnotes from the insider point of view without taking a more proactive approach towards understanding others, I would not have learned as much about the elusive aspects of environmental experience in everyday life as I report below” (Kusenbach, 2003: 461).

Ovenstående indikerer, at man igennem uformelle samtaler i social praksis må spørge informanter, hvordan de selv erfarer de fysiske og sociale omgivelser, som de interagerer i (Kusenbach, 2003: 463). Schraube har en lignende pointe, idet han beskriver, at subjektet må inkluderes i forskningen igennem et førstepersonsperspektiv. Ifølge Schraube kan dikotomien mellem individ og samfund kun overvindes, hvis forskeren strukturerer sin undersøgelse ud fra subjektets standpunkt. Han beskriver, at individet er situeret i verden og tænker, handler og erfarer verden ud fra sit eget standpunkt (Schraube, 2010: 92-93). Da menneskets erfaringer og handlegrunde kun kan findes ud fra førstepersonsperspektivet, så kan forskeren ikke have direkte adgang til dem: “Kun jeg selv kan vide, hvad jeg erfarer, tænker, føler, og hvorfor jeg har handlet sådan og sådan” (Schraube, 2010: 100). Det vil sige, at man som forsker, også erfarer sig selv og verden ud fra sit standpunkt. Ulempen ved ikke at inddrage informantens perspektiv kan være, at det er forskerens forforståelser, der får lov til at dominere. Kusenbach peger på, at forskeren aktivt må være interesseret i subjektets perspektiv.

“... through asking questions, listening and observing - actively explore their subjects’ stream of experiences and practices as they move through, and interact with, their physical and social environment” (Kusenbach, 2003: 463).

Ovenstående viser, at “go-along” metoden fordrer, at man som forsker følges med informanter i og på tværs af de forskellige handlesammenhænge, som de fører deres hverdagsliv i: “... outings they would go on anyway as closely as possible, for instance with respect to the particular day, the time of the day, and the routes of the regular trip” (Kusenbach, 2003: 463). Det vil sige aktiviteter samt rutiner, der er en del af deres almindelige hverdag. Jeg spurgte derfor, om Abdul ville vise mig, hvordan en almindelig dag ser ud for ham. Jeg forklarede, at jeg ønskede at deltage i de aktiviteter, der normalt er en del af hans hverdag, og at han skal tage mig med til de steder, som han plejer at tage til. På samme måde som i et interview eller deltagende observation, er min tilstedeværelse som forsker med til at forstyrre, hvad informanten siger og viser mig (Kusenbach, 2003: 464). Det kan være, at informanter vælger at gå andre veje, end de plejer, for at vise noget ubehageligt, sjovt eller spændende. Desuden kan der være ting, som de vælger ikke at vise. Ifølge Kusenbach er klassiske etnografier som regel kun optaget af at undersøge, hvordan mennesker fører deres liv i bestemte, afgrænsede sociale sammenhænge, mens de overser at kigge på, hvilken betydning bevægelsen mellem forskellige steder har for dem (Kusenbach, 2003: 463). Ud fra en kritisk psykologisk forståelse lever individet et sammensat liv på tværs af flere handlesammenhænge, hvilket stiller krav til forskningsmetoden, der skal indfange, hvordan individet bevæger sig mellem sammenhængene samt deltager i dem (Dreier, 1999a: 83).

Feltnoter

Noterne indeholder beskrivelser af kontekster, hvad der blev sagt, og hvad der skete. Jeg valgte at benytte mig af en diktafon, når vi kørte i bil. Ideen var ikke at foretage skjulte optagelser, men rent praktisk var det ikke muligt at skrive noter, da jeg kørte bilen. Det var derfor en strategi, der skulle gøre det nemmere for mig at genkalde, hvad vi talte om (Kusenbach, 2003: 465). Inden jeg tændte for diktafonen, indhentede jeg et mundtligt samtykke fra Abdul om at optage vores samtale. Andre gange hvor vi var ude at gå, nedskrev jeg små stikord på mobiltelefonen. Ved at skrive mine feltnoter på mobiltelefonen frem for i en notesblok, var det ikke synligt for forbipasserende, at jeg var forsker. Herigennem sørgede jeg for, at andre ikke gennemskuede, at Abdul var hjemløs. Umiddelbart kort tid efter, at jeg forlodte felten, skrev jeg mere udvidede noter på computeren.

Etiske overvejelser

Nogle af de etiske overvejelser, jeg har gjort mig i starten af specialeprocessen, har omhandlet informeret samtykke og fortrolighed. Allerede i min første henvendelse til herbergerne samt mine to nøgleinformanter, Abdul og Mohamed, informerede jeg dem om det overordnede formål med specialet, samt hvordan jeg gerne ville indsamle min empiri. Hvad angår min sidste nøgleinformant, Hanne, informerede jeg hende ikke på forhånd om, at jeg havde et ønske om at følges med hende i hendes dagligdag. Det skyldes, at jeg havde erfaret, at hjemløse unge godt kan opleve det som intimiderende, at jeg vil følges med dem i deres hverdag. Jeg spurgte derfor først om det kunne lade sig gøre efter vores interview, da der var en god stemning mellem os i løbet af interviewet. Jeg fortalte naturligvis, at det var helt i orden, hvis hun ikke havde lyst. Det var svært for mig på forhånd at informere nøgleinformanterne detaljeret om mit fokus i specialet, da jeg stadig var i gang med at afsøge felten og finde ud af, hvilke emner og problematikker, som de var optagede af (Fangen, 2010: 193). Inden jeg gik i gang med at interviewe mine nøgleinformanter informerede jeg dem om, at de har mulighed for at lade være med at svare på spørgsmålene. Dette for at undgå at mine informanter fortæller mig noget, som de senere fortryder (Kvale & Brinkmann, 2015: 119). Tilmed har jeg fra start af informeret og lovet både herbergerne og informanterne, at de vil fremstå anonyme i specialet. Det vil sige, at jeg har givet dem nye navne. Dette har især været et væsentligt aspekt i forhold til at rekruttere Abdul, da han direkte har fortalt mig, at han ikke vil have, at hans skolekammerater og venner skal få kendskab til, at han er hjemløs (Kvale & Brinkmann, 2015: 118). I mit interview med Abdul kom anonymitet og fortrolighed til at fylde en del, da vi snakkede om det inden, undervejs og efter interviewet. Jeg fortalte ham bl.a. om, at jeg havde ændret hans navn i mit speciale, men han mente, at navnet var for tæt på hans rigtige navn og ville i stedet have, at jeg skulle kalde ham for Abdul. Han bad mig også om at tilsløre andre personlige oplysninger, der kan afsløre hans identitet.

For at forsikre ham om, at jeg gerne vil beskytte hans privatliv, lavede jeg derfor en aftale med ham om, at han kunne få lov til at gennemlæse transskriptionen af interviewet (Fangen, 2010: 192). Jeg sendte transskriptionen til ham på e-mail, hvor jeg også bad ham om at kommentere, hvis der var noget, som jeg havde misforstået. Han skrev tilbage: "It's a copy. Det passer", hvilket betød, at han var enig i det, der stod. Jeg har også valgt at tilsløre stednavne, så det ikke er genkendeligt for omverdenen, hvor mine informanter færdes i deres dagligdag (Fangen, 2010: 198).

En anden etisk overvejelse jeg har gjort mig har omhandlet, hvorledes jeg skulle håndtere den venskabelige relation, der udviklede sig mellem Abdul og jeg. Da jeg havde gennemført mit interview med ham, spurgte han, om vi kunne bevare kontakten, eftersom at vi kom godt ud af det med hinanden under mit besøg i madklubben samt under interviewet. Jeg så det ikke som et problem at bevare et venskabeligt forhold til ham. Det at have en personlig relation til ham var derimod en "døråbner", da det bidrog til, at han gav mig lov til at følges med ham i hans dagligdag og indsamle empiri til mit speciale herigennem (Kristiansen, 2012: 216). Samtidig betød det, at jeg måtte handle etisk forsvarligt og ikke udnytte den information jeg fik igennem vores venskabsrelation i mit speciale. Dette valgte jeg at imødekomme ved, at vi på forhånd aftalte, hvilke dage jeg udførte min forskning. Det vil sige, at jeg ikke arbejdede "under cover", men derimod var åben og ærlig omkring, hvilken information jeg brugte i mit speciale (Kristensen, 2012: 217-218). I forhold til mit venskab med Abdul havde jeg en yderligere etisk overvejelse, da jeg kunne mærke, at han begyndte at blive lidt lun på mig. Jeg besluttede mig for, at hvis han blev ved med at lægge an på mig, så måtte jeg bryde kontakten. I sådan et tilfælde ville spørgsmålet være, hvorvidt det så ville være etisk forsvarligt af mig at bruge den empiri, som jeg havde indsamlet. Jeg konfronterede ham derfor med, at jeg ikke var interesseret i et intimt forhold, hvilket han til sidst accepterede. Vi blev enige om at bevare kontakten telefonisk, og han havde ikke et problem med, at jeg brugte empirien i mit speciale. Til gengæld ville han ikke længere gå med til, at jeg skulle følge ham i hans hverdag. Han ønskede, at vi skulle sætte relationen på pause, så han ikke skulle blive mere glad for mig.

Analysestrategi

Min læsning af empirien tager udgangspunkt i den hermeneutiske cirkel, hvor jeg bevæger mig i en cirkelbevægelse mellem mine forforståelser og det empiriske materiale. Jeg udvikler på den måde løbende nye forståelser af empirien med brug af teorier (Jacobsen et al., 2009: 167-168). Som tidligere beskrevet er jeg ikke gået forudsætningsløst til værks.

Jeg startede ud med at læse alle mine transskriptioner og observationsnoter for at blive fortrolig med indholdet i dem. Derefter gennemlæste jeg interviewene og observationsnoterne en ad gangen med henblik på at foretage en betingelses-, betydnings- og begrundelsesanalyse. Ifølge Jartoft er det en analyse af, hvordan betingelser, betydninger og begrundelser hænger sammen i personers liv (Jartoft, 1996: 204). Jartoft beskriver, at i stedet for at se de objektive betingelser udefra, må forskeren i denne analyse se på dem ud fra førstepersonsperspektivet. Det vil sige, hvilken konkret betydning betingelserne har for individet (Jartoft, 1996: 204-205).

Under læsningen af empirimaterialet var analysestrategien først at identificere de muligheder og begrænsninger, som de hjemløse unge oplever i organiseringen af deres livsførelse. Herefter kiggede jeg efter, hvad de unge var orienterede mod i de forskellige handlesammenhænge og deres liv. Til sidst rettede jeg blikket mod de unges subjektive begrundelser. Det vil sige, hvordan de begrunder deres handlinger (Jartoft, 1996: 205-206).

Analysestrategien var efterfølgende at undersøge, om der er nogle fællestræk mellem de hjemløse unges betingelser, og hvordan de handler på samme eller forskellige måder inden for disse (Jartoft, 1996: 205-207).

Analyse

I dette kapitel vil jeg løbende inddrage teori, der kan hjælpe mig med at belyse og forstå mit empiriske materiale.

At organisere sin daglig livsførelse på tværs af forskellige handlesammenhænge

Mine nøgleinformanter fører et sammensat hverdagsliv på tværs af forskellige handlesammenhænge, for eksempel herberget, familien, vennekredsen, skolen osv. De forskellige handlesammenhænge har særlige formål og opgaver for øje og tilbyder mine nøgleinformanter forskellige muligheder for deltagelse med forskellige med-deltagere (Borg, 2002: 79).

Samtidig har deltagelsen i de forskelligartede handlesammenhænge forskellig betydning for mine nøgleinformanter, da de forfølger forskellige interesser og behov i de forskellige handlesammenhænge (Dreier, 1999a: 79). Der stilles forskellige krav og forventninger til mine nøgleinformanter i de forskellige handlesammenhænge, og da tiden er knap, udvikler de en daglig livsførelse, hvor de prioriterer, går på kompromis og arrangerer deres hverdagslige aktiviteter, så de får ordnet det, der er nødvendigt i dagligdagen (Dreier i Holzkamp, 1998: 4).

I interviewet med Mie fortæller hun, at beboerne på herberget har forskellige udfordringer, hvilket gør, at det er svært at opstille faste rutiner, der tilgodeser alles behov. Hun fortæller, at personalet på herberget forsøger at motivere de unge til at gå i seng om aftenene, så de kan få vendt deres døgnrytme. Personalet går yderligere en morgenrunde mellem halv otte og ni, hvor de banker på døren og siger godmorgen, for at tjekke hvordan de enkelte beboere har det, samt at de er i live, da der har været dødsfald før. Personalet går ligeledes en aftenrunde kl. 22. Endvidere er der indført beboerrengøring om tirsdagen, hvor hver beboer skal gøre rent på et lille område på fællesarealerne og eget værelse. På den måde er der en enkelt fastlagt rutine i ugen. Mie fortæller, at det kunne være rart med flere faste rutiner i hverdagen, så de unge fik mere ud af dagen og blev trætte om aftenen. Men eftersom at målgruppen har forskellige udfordringer, så er der mindre klare og detaljerede regler for, hvordan de unge kan deltage i denne handlesammenhæng (Bilag 6: 7-8). Personalet forsøger således at bevidstgøre og motivere beboerne gennem dialog, men derudover er beboerne selv ansvarlige for at foranstalte deres egen daglig livsførelse. Det vil sige, at det er snarere op til de unge selv at arrangere deres deltagelsesmåde (Dreier, 2007: 25). I forlængelse af dette beskriver Mie, at de unge selv må vælge, hvornår de går i seng, og står op.

”Og hvis man nu har været påvirket hele natten eller været alkoholpåvirket eller været ude og feste, så får de lov til bare at sove. Der er nogle herberger, hvor man skal op og deltage i en dagtjans, og man skal stå op kl. 8 og være med i et eller andet morgenmøde. Det har vi ikke her” (Bilag 6: 8).

Disse strukturer er med til at skabe særlige deltagelsesmuligheder for de unge (Dreier, 2007: 25-26). De unge har en forholdsvis stor handlefrihed i forhold til, hvordan de organiserer deres daglige livsførelse. Men det stiller samtidig krav om, at de unge håndterer deres hverdagsliv på en mere selvstændig måde.

Hannes hverdagsliv er præget af, at hun på nuværende tidspunkt ikke deltager i andre institutionelle sammenhænge end herberget og misbrugscentret. Når Hanne ikke deltager i institutionelle praksisser som for eksempel en arbejdsplads eller et uddannelsessted, er hendes dagligliv ikke bundet til disse praksissers relativt faste rutiner og aktivitetsmønstre (Kristensen, 2008: 257). Hun har derfor en stor grad af handlefrihed i forhold til at strukturere sin daglig livsførelse. Omvendt indskrænker det Hannes handleevne, da hun ikke deltager i faste og stabile sociale fællesskaber. Handleevnen refererer til, at individet igennem deltagelse i sociale praksisser har mulighed for at få rådighed over sine egne livsbetingelser (Jartoft, 1996: 196). Hanne lever et sammensat liv mellem flere handlesammenhænge, men i sin livsførelse prioriterer hun sin deltagelse på herberget (Dreier, 2011: 8). De handlesammenhænge, som Hanne er en del af, har således en betydning for hendes tidsmæssige organisering af hverdagslivet (Hybholt, 2014: 110). Hanne har ikke en regelmæssig døgnrytme eller en indgående plan for, hvordan hendes hverdag skal forløbe.

Amira: "Ja. Kan du fortælle lidt om, hvordan en normal dag ser ud for dig? Fra du står op, og til du går i seng igen".

Hanne: "Altså nogle dage sover jeg ikke rigtig. Men ellers så tror jeg bare, at jeg ligger i min seng til kl. 12 måske. Står op og går ned og ryger en joint. Går op igen og lægger make up og hører musik og rydder op og lægger tøj sammen. Altså prøver at finde på nogle gøremål på en eller anden måde. Men stadig inden for husets rammer for det meste. Medmindre jeg lige skal ud og ordne noget i byen, så tager jeg ud nogle gange. Men det bliver mest sidst på eftermiddagen og aften. Nogle gange sent hjem. Nogle gange sover jeg ude".

Amira: "Så det handler også om at få sig selv i gang med at gøre nogle ting, så man har noget at tage sig af i sin hverdag?"

Hanne: "Ja, ellers sidder man bare og kigger ud i luften" (Bilag 4: 6).

Hannes daglig livsførelse har ikke karakter af en cyklisk repetition med faste daglige aktiviteter, der udføres på nøjagtig samme tidspunkt og måde. Det er ikke det samme hver dag, men det varierer (Dreier, 2007: 186). Hun fortæller, at hun står op, ryger en joint, lægger make up, hører musik, rydder op og lægger tøj sammen. Men det kan variere fra dag til dag, hvornår hun står op, og der er dage, hvor hun bliver liggende i sengen og opgiver helt at klare sine daglige gøremål.

“... man er meget i en her og nu situation. Fra dag til dag. Også med hvordan man har det. Nogle dage ligger jeg bare i sengen hele dagen og har det rigtig nederen. Og andre dage er jeg bare helt i hopla. Det er meget forskelligt” (Bilag 4: 9).

Da hun har et alkoholmisbrug, er der knyttet en uforudsigelighed til hendes livsbetingelser. Det kan derfor være svært for hende at lægge en præcis plan for, hvordan hendes dagligdag skal forme sig. Når hendes hverdag ikke er præget af regularitet, så er der gode grunde til det ud fra et førstepersonsperspektiv. Hendes alkoholmisbrug skaber nogle begrænsninger, som hun tager hensyn til i sin daglig livsførelse. Hun sammensætter sit hverdagsliv løbende afhængigt af sit velbefindende, behov samt pludseligt opståede muligheder. Det at arrangere sin daglig livsførelse er subjektets egen aktive indsats. Hanne er ikke determineret af sine livsbetingelser, men råder over bestemte “frihedsgrader” i forhold til livsbetingelserne (Holzkamp, 1998: 9). Hennes livsførelse må derfor ses som et udtryk for hendes egne livsinteresser (Holzkamp, 1998: 25). Hendes daglig livsførelse vejledes af hendes sociale selvforståelse. Det er hendes grunde til at føre sit liv, sådan som hun gør (Holzkamp, 1998: 4). Individets selvforståelse udvikles samtidig med udviklingen af den daglig livsførelse, og herudfra fører individet sit liv på en særlig måde, griber bestemte muligheder, reagerer på særlige måder i situationer, udfordringer og modgang samt foretrækker bestemte aktiviteter, rytmer og relationer (Dreier, 2011: 11). Det er en del af hendes selvforståelse, at hun har et uafklaret forhold til, hvad hun vil i sit liv og sin egen formåen, samt at hun igennem årene har mistet troen på sig selv. Hanne har derfor ikke en konkret plan for sin dagligdag eller fremtid. Set fra Hannes perspektiv er der gode grunde til, at hun ikke er i gang med det, som samfundet kræver af en.

Amira: *“Men hvad er dine mål?”*

Hanne: *“Selvfølgelig tænker jeg, at jeg gerne vil have en uddannelse på et tidspunkt. Men jeg tror også, at jeg har mistet meget tro til mig selv igennem årene. Hvad kan jeg. Hvad vil jeg. Har ikke et afklaret forhold til mig selv i øjeblikket, tror jeg”.*

Amira: *“Så lige nu er du måske ved at finde ud af, hvilke planer du vil lægge for fremtiden?”*

Hanne: *“Ja, lige præcis. Så er det, det der med, at man skal tage sig sammen. Og beslutte sig for et eller andet, man gerne vil og så arbejde hen mod det. Men det er svært at finde et ståsted i øjeblikket, synes jeg”.*

Amira: *“Er det pga. misbruget, eller hvad er det, der gør det svært?”*

Hanne: *“Jeg tror meget, at det er misbruget lige i øjeblikket. Det er nok mest det, fordi uden det ville man tage sig til at gøre alle mulige ting og finde på noget, man gerne vil. Forestiller jeg mig”* (Bilag 4: 8-9).

Hanne søger på længere sigt at gribe ændrende ind og få rådighed over sine eksisterende livsbetingelser, men på dette tidspunkt vælger hun at affinde sig med dem (Jartoft, 1996: 196-197). Hun har et anliggende om at få en uddannelse på et senere tidspunkt, men i første omgang er hun rettet mod at træffe det rigtige uddannelsesvalg for hende. I forbindelse med en tidligere jobaktivering har Hanne erfaret, at hun har svært ved at fastholde og gennemføre noget, når hun ikke er afklaret med, hvad hun vil i sit liv.

Amira: *“Planlægger du din dag?”*

Hanne: *“Nej, det gør jeg ikke”.*

Amira: *“Ikke for tiden?”*

Hanne: *“Nej, fordi der er ikke så meget jeg skal. Nu skal jeg jo startet op i det der Pitstop. Og den anden aktivering, jeg blev sendt i, der mødte jeg faktisk ikke op”.*

Amira: *“Hvad var grunden til det?”*

Hanne: *“Jeg havde bare meget misbrug for tiden. Så det er rigtig svært for mig at tage mig sammen til at gøre noget overhovedet. Og har svært ved at være vel et eller andet sted. Og hvis man ikke ved, hvad man vil eller har et eller andet mål, så er det også svært at vide, hvad man skal gøre for at komme der, hvis man ikke har en destination. Så farer man jo bare forvirret rundt”.*

Amira: *“Så du har ikke et rigtig mål eller nogle tanker eller ideer, hvad du vil med dit liv?”*

Hanne: *“Nej, ikke i øjeblikket, synes jeg”* (Bilag 4: 8).

Hannes erfaringer med sociale samspil og deltagelse fra andre og tidligere handlesammenhænge, spiller således en rolle for hendes opfattelse og deltagelse fremadrettet (Dreier, 1999b: 11). Det vil sige, at individets deltagelse i en specifik handlesammenhæng må forstås i relationen til andre sammenhænge og ikke isoleret set (Borg, 2002: 80). Hannes deltagelse på herberget har derfor også en betydning for hendes deltagelse i de andre handlesammenhænge, som hun er en del af.

Men Hannes deltagelse kan ikke anskues løsrevet fra den sociale sammenhæng, som hun indgår i. Det vil sige, at de andre deltagere i social praksis er betingelsesskabende, hvilket betyder, at de får betydning for hendes handlemuligheder (Stanek, 2011: 64). Hvordan Hanne vælger at handle, må ses i relation til de muligheder og begrænsninger, der er til stede, samt hendes egne behov og livsinteresser (Borg, 2002: 82). Beboerne på herberget udgør på den måde nogle betingelser, der både indebærer muligheder og begrænsninger, som Hanne forholder sig til i organiseringen af sin daglig livsførelse.

Amira: "Okay. Du beskriver nogle positive ting og negative ting ved at bo på herberg. Og det negative var det der med, at man måske bliver på herberget noget mere, end man ville ønske sig i sin dagligdag? Kan du fortælle lidt mere om det?"

Hanne: "Jeg tror bare, at mig jeg kan godt have det svært ved at komme ud nogle gange, så er det nemmere bare lige at lave en joint op på værelset og gå ned og ryge med de andre. Og så ej skal vi lige lave en til, og så kører det bare derudaf. Så det bliver på en eller anden måde ens safezone. Trygge rammer på en eller anden måde. Fordi det er det man kender til. Og så kan det godt være svært for mig at begive mig ud og få set andre venner og få overholdt min jobaktivering" (Bilag 4: 5).

Hanne forholder sig bevidst til, at disse livsbetingelser skaber begrænsninger i forhold til, at hun kommer uden for herberget, får set andre venner og overholder sin jobaktivering. Hanne bliver både påvirket af betingelserne, men er også selv med til at skabe, opretholde og forandre dem (Stanek, 2011: 65). For Hanne udgør rammerne på herberget hendes "safezone", hvilket bliver grunden til, at hun affinder sig med sine livsbetingelser. På den måde afværger hun trusler mod den nuværende tryghed, som hun finder i sin vante daglig livsførelse. Derved vender hun ryggen til muligheden for at udvide rådigheden over sine livsforhold (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Samtidig ser hun, at det er vigtigt for hende at begynde at overholde sine aftaler i jobcenteret, så hun ikke mister sit indkomstgrundlag.

Amira: *“Er der noget, som du tænker, at du skal blive bedre til?”*

Hanne: *“Ihvertfald at møde op til jobcenteret, fordi ellers på et tidspunkt tager de mine penge”.*

Amira: *“Hvad for en hjælp får du?”*

Hanne: *“Uddannelseshjælp”* (Bilag 4: 23).

Hanne er således klar over, at det kan have konsekvenser for hende, hvis hun ikke ændrer sin daglig livsførelse og begynder at møde op til sine aftaler med jobcentret. Mie fortæller, at hjemløse unge ofte har svært ved at overholde og huske deres aftaler.

“Altså det vi gør allermest ud af her, det er motivation i alle afskygninger og på alle niveauer. Og tit så er det jo unge mennesker, som har rigtig svært ved at komme afsted til tingene eller overhovedet bibeholde relationer og samarbejde med fx forvaltningen. Og det skal jo til, når man bor her, fordi der jo er nogen krav. Altså lovmæssigt. Så det med aftaler eksempelvis, der har vi en kalender. Vi skriver altid ned, når vores beboere skal huskes på noget. Og vi gør jo også meget ud af at hjælpe med at sortere i, hvad er skal aftaler, eller hvad er det vigtigste. Og det vigtigste er jo de aftaler, der forbedrer deres egen situation. Eksempelvis hvis de er i beskæftigelsesforløb. Så er det jo vigtigt at dukke op, for ellers bliver man sanktioneret. Og når man bliver sanktioneret, så har man ikke nogen penge. Og så kan det være svært at have et sted at bo. Det der med igen og igen ligesom at tydeliggøre, hvordan tingene hænger sammen” (Bilag 6: 1-2).

Herbergets personale forsøger således at hjælpe de unge med at huske vigtige aftaler for at mobilisere dem til at tage ansvaret for eget liv, så de ikke bliver sanktioneret og mister deres økonomiske eksistensgrundlag. På den måde er personalet betingelseskabende for de hjemløse unges handlemuligheder (Stanek, 2011: 64). Mie fortæller, at personalet arbejder ud fra princippet om “hjælp til selvhjælp”, da de søger at støtte de unge i at varetage deres liv mere selvstændigt.

Amira: *“Men kan du fortælle lidt mere om, hvad de har ansvar for i deres hverdag?”*

Mie: *“Jamen de har ansvar for deres trivsel. Man skal bruge noget energi på at gøre dem medansvarlig i eget liv. Fordi mange af vores beboere, de kommer fra anbringelser. De har måske været anbragt en stor del af deres liv eller største del af deres liv. Og hvis man har været i hele det der anbringelsessystem, så har de været omgivet af pædagoger, mentorer og støttekontaktpersoner. Så de er også vant til at få hjælp til mange ting, og så når man er blevet 18 år, og man måske havner i hjemløshed og her, så er der justering af hvor meget, man selv skal være en del af også. Og det gør vi rigtig meget ud af. At inddrage dem i deres eget liv”*
(Bilag 6: 2).

Det vil sige, at personalet prøver at appellere til de hjemløse unges egen ansvarlighed, så de unge bliver mere uafhængige af personalets støttemuligheder.

Abdul og Mohameds hverdagsliv er modsat Hannes præget af, at de deltager i institutionelle sammenhænge, hvor der stilles krav og forventninger til, at de indordner sig faste rutiner og aktivitetsmønstre. Abdul er i gang med at tage en 9. klasses afgangseksamen. Hans anliggende omhandler at få afgangseksamen og lære dansk ordentligt, da han herigennem forsøger at handle i en udvidelse af de rådighedsmuligheder, der ligger i livsbetingelserne for at opnå en øget livskvalitet (Holzkamp, 1998: 25).

Abdul: *“... Men nu jeg har tænkt mig for det første at få en 9. klasse, så jeg i det mindste kan skrive mit eget brev. Måske er det nemmere for mig. Jeg skal lige lære dansk ordentligt, synes jeg. Måske er der mulighed for at gå videre med en 10. klasse eller HF eller et eller andet”.*

Amira: *“Så du tænker, at det kan hjælpe dig, så du kan få flere muligheder?”*

Abdul: *“Ja, lige præcis”* (Bilag 2: 4-5).

Det at få en afgangseksamen er derfor dybt meningsfuldt for ham, så han kan forbedre sine livsbetingelser. Abdul har derfor ændret sin handlemåde i sin daglig livsførelse, hvad angår skolegangen. Tidligere var han for doven til at stå op om morgenerne. Hvilket resulterede i, at han blev smidt ud af sin uddannelse og mistede sit økonomiske eksistensgrundlag (Bilag 2: 1-2). Abdul har udviklet en forståelse af sig selv, som en person, der ikke må ende i samme situation som før. Han forholder sig bevidst til, at det ville være med til at begrænse hans fremtidige liv, hvis han ikke ændrer sin daglig livsførelse.

Den sociale selvforståelse har således både en betydning for, at individet fører sit liv, sådan som det gør, men også for at ville ændre sin livsførelse (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Alle mennesker forandrer deres daglige livsførelse gennem livet og på mange måder (Dreier, 2011: 11). Det at han før i tiden ikke foretog sig noget i sit hverdagsliv, begrænsede ham i at have et indhold i sit liv. Det vil sige, at den betydning han tillægger sin deltagelse i skolesammenhængene, har ændret sig (Dreier, 2011: 8). Abduls selvforståelse er bundet til, hvilke konkrete handlesammenhænge han opfatter, at han har et tilhørsforhold til (Dreier, 1999b: 21). Abduls hovedanliggende er at undgå at vende tilbage til sin gamle daglig livsførelse.

Abdul: *“Det var en stressende tid... stressende periode...”*

Amira: *“Hvad gjorde dig stresset?”*

Abdul: *“Altså hvis du ikke laver noget til hverdag, så tror jeg, at du bliver stresset”.*

Amira: *“Over at tænke på, at du ikke når noget?”*

Abdul: *“Ligesom... dit liv har ikke nogen betydning. Du har ikke en grund til at stå op”.*

Amira: *“Og det har du nu?”*

Abdul: *“Det har jeg altid haft. Det er bare gider du at stå op eller ej”.*

Amira: *“Og det gad du ikke før, men det gider du nu?”*

Abdul: *“Ja, altså det ikke noget, som jeg gider, men jeg bliver nødt til det”.*

Amira: *“Hvad gør, at du bliver nødt til det?”*

Abdul: *“Ellers kommer jeg til at ende i samme situation, som jeg var før. Hjemløs. Uden penge. Uden noget. Og det kan ikke ske igen”.*

Amira: *“Så nu gør du noget, så du ikke ender der igen. Så det er det, der driver dig?”*

Abdul: *“Yes. Derfor jeg står op. Jeg har lært det på den hårde måde” (Bilag 2: 16).*

Abduls handlinger giver ikke kun mening for ham i hans aktuelle situation, hvor han befinder sig i, men også i hans livssammenhæng og dermed bredere i et livsløb (Kristensen, 2008: 60). Han har ikke et ønske om at leve sit liv som en hjemløs, uden penge og uden noget. Det at gå i skole er en daglig rutine for ham, men det er samtidig også betydningsfuldt for ham. Det vil sige, at det ikke er en aktivitet, der er uden indhold, og som han bare tager for givet (Borg, 2002: 84-85). Abdul har ikke en regelmæssig daglig livsførelse, men han tilpasser og organiserer sit hverdagsliv i forhold til, hvilke forpligtelser han har i skolen.

Amira: *“Planlægger du din dag? Er der nogle ting, som du skal gøre?”*

Abdul: *“Jeg prøver at planlægge min dag”.*

Amira: *“Hvordan gør du det?”*

Abdul: *“Jeg tænker, at jeg skal i skole her. Så har jeg en aftale der. Så skal jeg nå at spise her. Før jeg kan tage derud. Sådant noget der. Ikke noget jeg skriver ned”.*

Amira: *“Er der så nogle ting, som du er sikker på, sker i din hverdag? Som du ved kommer til at ske?”*

Abdul: *“Der er ikke noget, der er 100 %. Hvad synes du?”*

Amira: *“Fx det at du skal i skole, er det sikkert?”*

Abdul: *“Ja. Det bliver jeg nødt til. Det er det eneste, der er sikkert”.*

Amira: *“Hvad er usikkert?”*

Abdul: *“Alt andet er usikkert” (Bilag 2: 5).*

I ovenstående udsagn udtrykker han, at det at tage i skole er en prioritet i hans daglig livsførelse, da det er det eneste, han med sikkerhed ved, at han skal i sin hverdag. Herudover er der variationer i hans hverdagslige aktiviteter, da der er knyttet en usikkerhed til disse. Men ud fra mine observationer er det ikke altid, at Abdul vælger at følge sin egen prioritering. I tilfælde hvor det egentlige liv får en bevidsthedsflydende bredde, skubber han sin daglige rutine helt ud i periferien og ignorerer den. Rutinerne udgør dermed ikke hele livet, men er en basis (Holzkamp, 1998: 28-30). Når han nedprioriterer sin deltagelse i skolesammenhænge, så er det, når han prioriterer sin deltagelse i vennekredsen mere.

“Abdul fortæller, at han er træt, og at han har pjækket fra skole idag, fordi han ikke kunne stå op om morgenen. Han fortæller, at det er fordi, at han har festet i weekenden. Han siger, at han snart skal en uge på ferie til Spanien, fordi hans ven har tilbudt ham en gratis billet. ... Jeg spørger, hvordan det kan være han får den gratis. “Det var en som havde købt billetten, men han kunne ikke komme med alligevel, så jeg kunne få den gratis. Fordi de kunne ikke få penge tilbage for den”, fortæller han. Men hvordan er det med dit fravær. Kan du godt rejse, når du har skole, spørger jeg. “Mit fravær er lidt højt. Så jeg skal lige finde på en undskyldning til skolen”, siger han” (Bilag 7: 2).

Hans deltagelse i venneaktiviteter får således en betydning for hans deltagelsesmåde i skolesammenhænge (Borg, 2002: 80). Det vil sige, at hans vennekreds er betingelsesskabende for de muligheder og begrænsninger, Abdul forholder sig til i sin strukturering af sin daglig livsførelse. De er med til at udvide hans handlemuligheder i forhold til at deltage i aktiviteter, der er glædeskabende, men på den anden side kan de udgøre en begrænsning, hvad angår, at Abdul forbedrer sine livsbetingelser på længere sigt.

Mohamed har udviklet en samlet daglig livsførelse bestående af en række hverdagslige aktiviteter, som han udfører regelmæssigt, så han får gjort det, der er nødvendigt for ham i hans dagligliv (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Men han udfører ikke de samme aktiviteter hver eneste dag, da hans hverdagslige aktiviteter varierer afhængigt af, om der er tale om en dag i hverdagen eller weekenden, eller om det er en ferie (Dreier, 2007: 186). I hverdagene prioriterer Mohamed de pligtbetonede aktiviteter såsom hans praktikforløb, og i weekender og ferier skaber han plads til de aktiviteter, som han forbinder med hygge, afslapning og sin tid. At organisere sit hverdagsliv på den måde giver mulighed for, at han kan komme op om morgenen og opretholde sine rutiner i hverdagen.

Mohamed: “... *Jeg hygger mig i weekenderne. Det er sådan jeg er. Jeg hygger mig, når andre hygger sig. Jeg kunne ikke finde på at sidde og drikke på en tirsdag. Hvis folk sidder og drikker, så tænker jeg er du syg i hovedet, hvad skal du drikke for på en tirsdag, du skal op dagen efter. Medmindre du har fri eller ferie eller et eller andet og ellers ikke*”.

Amira: “*Så du synes ikke, at det er normalt, at man gør det i hverdagene?*”

Mohamed: “*Jeg er meget mærkelig. Jeg synes ikke, at det er normalt at gøre ting i hverdagen, men jeg synes, at det er okay i weekenden. Jeg tænker, at det er weekend, det er fint nok. Du har været på arbejde. Du har været i skole. Det er fredag. Det lørdag. Selvfølgelig skal du slappe af. Nu er det din tid. Det er sådan, at jeg har det*” (Bilag 3: 7).

Herved reducerer Mohamed nogle af de aktiviteter, der er en del af hans egentlige liv, til fordel for de pligtbetonede aktiviteter. Det er vigtigt for ham, så han kan få hverdagslivet til at hænge sammen. Tidligere røg han hash 3-4 gange om dagen, hvilket begrænsede ham i at tænke på sin familie, uddannelse og fremtid. Det daglige hashforbrug gjorde ham følelseskold og ligeglad. Men da det ikke var en god følelse, medvirkede det til, at han valgte at indrettet sin livsførelse på en ny måde, der er i overensstemmelse med hans livsinteresser.

Amira: *“Og har der været tidspunkter, hvor det var svært at holde dine rutiner?”*

Mohamed: *“Ja, er du sindssyg. Jeg har været igennem alt det der”.*

Amira: *“Var det før i tiden, hvor du røg meget hash?”*

Mohamed: *“Ja, jeg røg rigtig meget. Jeg røg 3-4 gange om dagen. Så jeg ved de der mennesker jeg snakker om, hvilken verden de er i. Når du ryger så meget, så er du ligeglad med alt. Du er seriøst ligeglad med alt og alle. Du er ligeglad med din familie. Du er ligeglad med din uddannelse. Du er ligeglad med din egen fremtid. Det er ikke det der ligeglad, at du gør det bevidst. Du gør så meget ubevidst. Fordi når du ryger, så bliver du sådan der agtig følelseskold. Når man ryger så meget”.*

Amira: *“Og det har du prøvet?”*

Mohamed: *“Ja, det har jeg prøvet. Du bliver bare ligeglad sådan der”.*

Amira: *“Og det er ikke en god følelse?”*

Mohamed: *“Nej nej, det demotiverer dig fuldstændig” (Bilag 3: 17).*

Mohameds daglig livsførelse må således forstås ud fra fortidens erfaringer, oplevelser og relationer, men peger også på forestillinger og forventninger til et bedre fremtidigt liv. Det vil sige, at hans handlinger ikke alene giver mening for ham i den aktuelle situation, som han befinder sig i, men relaterer sig bredere til et livsløb (Kristensen, 2008: 58-60). Mohamed forholder sig udvidende i forhold til sine handlemuligheder, da han forsøger at sikre sine livsbetingelser på længere sigt (Jartoft, 1996: 196). Han afvejer og prioriterer, hvilke daglige handlesammenhænge der er vigtige for ham at deltage i ud fra de muligheder og begrænsninger, der er til stede i dem, samt hans personlige livsinteresser (Dreier, 1999a: 80). Hans hovedanliggende er at sikre sig en bedre fremtid, hvilket for ham betyder, at han skal undgå at have relationer til andre, der kan begrænse ham i realisere det.

Mohamed: *“Ja, hvis jeg tager forbi X-parken, så oh, vi så dig med de der, så ja ja. Det er bare nogle ting, at jeg har lært efterhånden. Jeg skal bare undgå dem. Det gør ikke noget godt for mig, så hvorfor skal jeg være sammen med dem”.*

Amira: *“Er det fordi, at du er bekymret for, hvad det kan betyde for din fremtid?”*

Mohamed: *“Lige præcis. At jeg bliver misforstået. Eller at politiet tager mig ind som en banderelateret” (Bilag 3: 15).*

Det at være sammen med kriminelle og banderelaterede personer er ikke i overensstemmelse med den måde Mohamed ser sig selv på, hvilket guider hans daglig livsførelse. Han ønsker ikke, at politiet opfatter ham som en kriminel og banderelateret, hvilket betyder, at han ikke foretrækker at have relationer til den slags mennesker (Dreier, 2011: 11). Mohamed er dermed ikke determineret af sine omgivelsesbetingelser, men har også en handleevne, hvor han er med til at skabe, opretholde og forandre disse (Stanek, 2011: 65).

Herberget som muligheder og begrænsninger

Anliggendet om at få egen bolig og forestillinger om at opnå en bedre livskvalitet i fremtiden betyder, at det er vigtigt for Mohamed og Abdul at bo på herberget. Samtidig skaber det også begrænsninger for dem i deres daglig livsførelse. Mohamed oplever, at det kan være hårdt at bo på herberget, hvilket gør, at han nogle dage fristes til at forlade det. Men alligevel gør han det ikke, da det at bo på herberget udvider hans handlemuligheder i forhold til at komme ud i egen bolig.

“Nogle dage, det er gode dage. Og så andre dage er fucked. Så tænker jeg, hvad fanden laver jeg her og sådan noget der. Jeg passer slet ikke ind. Du får bare lyst til at smutte og sige fuck det hele. Men nej, jeg er stædig. Jeg skal bare have en lejlighed, jeg er ligeglad. Jeg har også sagt til dem, jeg smutter ikke før, at jeg får en lejlighed. Jeg er ligeglad, hvor slemt det blev”
(Bilag 3: 9).

At bo på herberget er ikke i overensstemmelse med den måde, Mohamed ser sig selv på. Han mener ikke, at han passer ind. Det bryder således med hans selvforståelse at have et tilhørsforhold til handlesammenhængen (Dreier, 1999b: 21). Men da der er noget særligt på spil for ham i denne specifikke handlesammenhæng, er deltagelsen i den betydningsfuld for ham (Dreier, 2011: 8). Abduls anliggende om at få sin egen lejlighed er grunden til, at han vælger at overnatte flere dage på herberget frem for i sin onkels lejlighed, hvor der er mere ro, og hvor han egentlig foretrækker at overnatte. Han går således på kompromis og nedprioriterer behovet for at få ro, for at undgå at blive smidt ud fra herberget.

“Imens vi kører og leder efter en møntvask, spørger jeg Abdul, hvor ofte han overnatter i sin onkels lejlighed, og hvor ofte han overnatter på herberget. “50-50, tror jeg. Jeg tror, at jeg er lidt mere på herberget end hos min onkel”, fortæller han. Jeg spørger, om han altid kan

komme hos onklen. "Jeg kan komme når som helst", fortæller han. Jeg spørger, hvor han hellere vil være. "Jeg vil hellere være i min onkels lejlighed. Der er mere ro", siger han. Men du tager alligevel på herberget, siger jeg. "Ja ja, jeg er nødt til at vise mig på herberget, så jeg ikke bliver smidt ud. Jeg var tæt på det en gang", fortæller han. Jeg spørger, hvorfor han gerne vil blive på herberget. "Ellers så får jeg ikke en lejlighed jo. Så ødelægger det de sidste 6 måneder, og alt det jeg kæmpet igennem", fortæller han" (Bilag 7: 1).

Da Abdul både kan overnatte på herberget og i sin onkels lejlighed har han flere handlemuligheder at vælge imellem. Men livsførelsen er ikke uproblematisk, da valg imellem flere forskellige handlemuligheder er komplicerede og modsætningsfyldte (Borg, 2002: 81). Abduls valg imellem de alternative handlemuligheder må forstås i forhold til hans livsinteresser, der omhandler at opnå rådighed over sine livsbetingelser og øge sin livskvalitet på længere sigt (Holzkamp, 1998: 24). Abduls handlegrunde er relateret til hans vurdering af muligheder og erfaringer med, hvordan hans tidligere handlemåder virkede (Jartoft, 1996: 206). For at blive anset som en legitim deltager og undgå at blive ekskluderet fra herberget indebærer det, at deltagerne må opfylde visse krav (Dreier, 2007: 24). Abdul fortæller, at for at få lov til at bo på herberget, skal en person have et reelt behov for det. Det vil sige, at hvis der er mulighed for, at den enkelte kan overnatte og opholde sig andre steder, så bliver han eller hun ikke anset som en legitim deltager inden for denne handlesammenhæng.

"Jeg spørger, om der er et bestemt antal dage, man må være væk fra herberget. "4 dage skal du sove der. Så betyder det, at du har brug for et sted. Hvis du er der 3 dage, så betyder det, at du er ude mere end halvdelen af ugen", fortæller han. Jeg spørger, om det er fordi, at de tjekker, hvem der har brug for det, og hvem der ikke har brug for det. "Ja, du kan ikke bare være der for sjov", siger han. Så de skal vide om, du virkelig er hjemløs, siger jeg. "Ja, præcis", siger Abdul" (Bilag 7: 3).

Det at Abdul affinder sig med de givne betingelser, der er på herberget, og dermed deltager inden for praksis' rammer må forstås ud fra, at han tidligere var tæt på at blive smidt ud. Det vil sige, at han har erfaring med, at et forsøg på at overskride praksis' rammer kan sætte hans livsmuligheder på spil (Borg, 2002: 82). I og med at Abdul ikke ønsker at blive smidt ud, tilpasser han sig kravet om at overnatte på herberget mindst 4 dage i ugen.

“Jeg spørger, om jeg skal køre ham over hen til herberget eller til hans onkels lejlighed. Han vil gerne have, at jeg kører ham til hans onkels lejlighed, men at han bliver nødt til at tage over på herberget og sove der i nat, fordi han ikke har været der i et par dage nu” (Bilag 7: 3).

Abduls livsførelse er dog hans “aktive præstation”, hvilket vil sige, at han ikke er determineret af sine livsbetingelser, men kan også øve indflydelse på dem. Hans livsførelse må således ses som et udtryk for hans egne livsinteresser (Holzkamp, 1998: 25). Selvom Abdul og Mohamed lever under fælles livsbetingelser på herberget, er der flere mulige måder at handle på inden for disse (Jartoft, 1996: 205). Mohamed benytter sig af andre handlemuligheder end Abdul. I modsætning til Abdul forholder Mohamed sig udvidende i forhold til sine handlemuligheder, da han griber ændrende ind i betingelserne i et forsøg på at forbedre dem og forøge livskvaliteten (Jartoft, 1996: 196). Mohamed ønsker at blive anset som en legitim deltager inden for denne sammenhæng, men forfølger også nogle gange sit behov for at overnatte hver anden dag hos sin familie. Han finder derfor på undskyldninger og lyver for herbergets personale, så han undgår at blive ekskluderet fra handlesammenhængen.

Amira: “Men er der ikke sådanne regler om, at man skal være på herberget...”

Mohamed: “Jo, du må gerne sove ude et par gange. 1-2 gange om ugen. Men hvis det begynder at blive sådan der 3-4 gange, så begynder de at sige hey, du har et sted at sove”.

Amira: “Har du oplevet, at de har sagt, at du skal være noget mere på herberget?”

Mohamed: “Nej, fordi så siger jeg til dem, inden i var kommet til morgenrunde, så var jeg allerede smuttet. Eller jeg lyver faktisk nogle gange, så siger jeg nej, hvad snakker du om, jeg var tidligt afsted her imorges, jeg har været i skole. Så siger de ahh okay. Nogle gange så går de ikke engang morgenrunder. Men så kigger de ind. Så kan du sige til dem, jeg er bare taget tidligere afsted”.

Amira: “Så nogle gange lyver du for dem?”

Mohamed: “Ja ja, fordi nogle gange hvis jeg sover der hver anden dag. Hvis de regner ud, at jeg sover hver anden dag hos familien, så får jeg ikke lov” (Bilag 3: 9).

Mohamed tilpasser sig således ikke blot de givne livsbetingelser, men har en handleevne (Holzkamp, 1998: 24). Det vil sige, at han ikke er bundet op af strukturerne på herberget, men kan øve indflydelse på dem. Til visitationssamtalen foregår den første sortering af legitime og illegitime deltagere i handlesammenhængen. Det vil sige, hvem der kan få lov til at bo på herberget, og hvem der ikke kan.

Mie: “... *Det er ikke nok at være hjemløs eller uden bolig. Der skal ligesom være nogle sociale problematikker, nogle psykiske problematikker eller misbrugsproblematikker. Ofte er det en sammenblanding. Det er ikke noget med, at man er studerende fra Århus, som skal studere i København, og så kan man bo på herberg. Det kan man ikke. Der skal være noget udover boligløshed*”.

Amira: “*Hvis man ikke har andre udfordringer, så kan man ikke bo her?*”

Mie: “*Nej, hvis man ikke er i målgruppen, så kan man ikke. Det er fordi, at § 110 herberg, som vi er, vi er sat i verden til at tage os af dem, der har sådan større udfordringer. Og vores sted har en meget tung målgruppe*” (Bilag 6: 4-5).

For at kunne bo på herberget er det således ikke nok, at den enkelte ikke har egen bolig. Udover at være boligløs skal der være nogle psykosociale problematikker til stede, hvilket der også antydes til i Brandts definition af hjemløshed (Brandt, 1992: 158). Mohamed ser ikke sig selv som en, der har andre problemer udover, at han mangler egen bolig. Men for at blive anset som en legitim deltager i handlesammenhængen af herbergets personale, ryger han engang imellem hash foran dem.

Amira: “*Men nu hvor du ikke har misbrugsproblemer eller problemer af større slags, er det noget de ved?*”

Mohamed: “*Det er det, der er problemet. Du må heller ikke vise, at du er alt for normal. At du har det alt for godt. Så de tænker, at ham der han er velfungerende. Han mangler bare en lejlighed. Så siger de lige pludselig, at du kan godt klare dig selv. Så jeg er nødt til at vise dem, jeg ryger engang imellem. Det er også derfor, at jeg bare lige en gang hver anden uge ryger lige foran dem. Bare lige tage et hvæs, når de kigger. Bare for at se, at de skriver i rapporten*” (Bilag 3: 10).

Det giver ham mulighed for at kunne forfølge sit anliggende om at få egen bolig. Mohameds handlegrunde må således forstås i relation til hans livsinteresser, der omhandler at opnå indflydelse og kontrol over sine livsbetingelser og øge sin livskvalitet på længere sigt (Holzkamp, 2013: 286-287). Men samtidig er det også grunden til, at hans anliggende om helt at stoppe med at ryge hash, bliver sat i baggrunden. Herbergets personale er på den måde medskabere af både muligheder og begrænsninger, der får betydning for Mohameds handlemuligheder (Stanek, 2011: 64). Han vil egentlig helst leve et liv uden hash. På den anden side synes han også, at det er sjovt og hyggeligt at ryge hash engang imellem.

Amira: *“Men du fortalte også, at man bliver nødt til at ryge hash engang imellem for at vise personalet, at man gøre det. Er det også med til at fastholde dig i det?”*

Mohamed: *“Ja, selvfølgelig. Det ville være meget nemmere, hvis jeg slet ikke skulle ryge foran dem”.*

Amira: *“Så du tænker, at det ville være meget nemmere, hvis du ikke skulle holde facaden?”*

Mohamed: *“Ja. Jeg har røget i mange år. Jeg synes faktisk ikke, at det er sjovt mere. Men jeg har cuttet så meget ned, at jeg synes, at det er sjovt fordi, at jeg gør det engang imellem. Men jeg var det der, hvor jeg røg hver dag. Det var ikke så sjovt. Alt med måde. Det er heller ikke sjovt for folk, der drikker hver dag. Men hvis du gør det engang imellem, så er det selvfølgelig sjovere, fordi så hygger du dig. Men jeg vil helst stoppe, men det er svært”* (Bilag 3: 16-17).

Mohameds ønsker omhandler at forandre sin livsførelse, hvilket vil sige at blive helt hashfri. Men samtidig oplever han, at det er svært og dilemmafyldt. På de dårlige dage fristes han til at vende tilbage til sin gamle daglige livsførelse, der indebærer at ryge hash dagligt. Mohamed håndterer det ved at undgå at være sammen med dem, der kan lokke ham til at falde i. Han forholder sig herved bevidst til, at nogle af beboerne på herberget kan være med til at begrænse hans muligheder for at undgå at falde i (Stanek, 2011: 68). Derved er han ikke determineret af sine omgivelsesbetingelser, da han har en handleevne, hvor han forsøger at gribe ændrende ind i dem.

Mohamed: *“... Men jeg er stadig for svag til at være sammen med dem endnu. Det er derfor, at jeg prøver at undgå dem. Så en dag hvis jeg stopper helt, så kan jeg godt snakke til dem og stå ved siden af dem”.*

Amira: *“Så du undgår at være sammen med de andre for ikke at ende samme sted som dem?”*

Mohamed: "Ja".

Amira: "Okay. Så det kan godt være lokkende?"

Mohamed: "Det kan være lokkende nogle dage. Og så kan det skræmme dig nogle andre dage. Det kan være lokkende nogle dage, når du har en dårlig dag. Så kan det være meget lokkende. Når du har en god dag, så tænker du føj man, jeg skal aldrig være ligesom dem igen. Du siger det aldrig til ham, fordi du vil selvfølgelig ikke såre en mands følelser. Du tænker det bare inde i dit hoved" (Bilag 3: 17).

Når han har en god dag, så bliver det tydeligt for ham, at det ikke er i overensstemmelse med hans egen selvforståelse at ryge hash hver dag. På den måde kan beboerne på herberget også bidrage udvidende til hans handlemuligheder. Han er orienteret mod ikke at føre sit liv på samme måde som dem. Gennem sin deltagelse i praksis udvikler han en forståelse af sig selv og de andre beboere. Mohamed sammenligner sig selv med dem og ser sig selv som en, der aldrig vil være ligesom dem igen, hvilket viser sig i og vejleder hans daglig livsførelse. Det er hans grunde til at føre sit liv, sådan som han gør (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Den daglige livsførelse må ses i sammenhæng med et livsløb, hvor individet kan ændre struktureringen af dagliglivet i sin bestræbelse på realisere sine anliggender i livet (Dreier, 2009: 200-201). Det vil sige, at nogle handlesammenhænge forlades og erstattes af andre eller den betydning, individet tillægger handlesammenhængen, forandres (Dreier, 1999b: 19). Når Hanne nogle gange har været rigtig fuld, gået helt amok og smidt med sine ting på herberget, så har hun følt sig forstået af de andre beboere på herberget. Hanne oplever modsat Mohamed, at hun er blandt ligesindede. Hun ser, at der er en gensidig forståelse mellem deltagerne i denne handlesammenhæng for, at alle nogle gange kan brænde sammen.

Hanne: "Jeg tror, at der er så meget drama og kaos i det der hus, så det er bare hverdag på en eller anden måde. Selvfølgelig bliver der snakket om det. Og selvfølgelig bliver det husket på en eller anden måde. Men det er også bare sådan pfff, vi har set værre".

Amira: "Så man føler sig lidt mere forstået?"

Hanne: "Ja, det kan man godt sige. Man alligevel bliver accepteret på en eller anden måde. Vi brænder alle sammen der over engang imellem. Det sker for alle. Så der er måske en vis overbærighed med det".

Amira: "Så man føler sig måske ikke så meget udenfor?"

Hanne: *“Nej, fordi man er blandt andre der også har det dårligt. Eller har misbrug eller nogle psykiske problemer. Så man er blandt ligesindet på en eller anden måde”* (Bilag 4: 10-11).

Hanne ser en forbindelse mellem sig selv og sine med-deltagere i handlesammenhængen. Hun oplever, at de er i samme båd, hvilket gør, at hun ikke føler sig udenfor i denne konkrete sammenhæng. Erving Goffman peger ligeledes på, at man føler sig forbundet til sine egne, hvilket er de personer eller grupper, der bærer det samme stigma, som en selv. Goffman beskriver, at ens egne vil opfatte en som værende normal (Goffman, 2009: 61). Det vil sige at have et tilhørsforhold til handlekonteksten, betyder, at hun føler sig accepteret. At bo på herberget giver hende således mulighed for at have et fællesskab med de andre beboere. Omvendt er beboerne også med til at skabe nogle begrænsninger for hende i hendes daglig livsførelse. De andre deltagere i social praksis får en betydning for hendes handlemuligheder (Stanek, 2011: 64). Hannes handlinger kan på den måde ikke ansues løsrevet fra den sociale praksis, som hun er en del af (Stanek, 2011: 110). Hanne ser, at hendes fællesskab med de andre beboere begrænser hende i at forfølge sit anliggende om at blive misbrugsfri.

Hanne: *“Jeg tænker, at det dårlige er, at man kan bekræfte hinanden i, at man har det dårligt nogle gange. Og så bare tænke ej vi har det dårligt, skal vi drikke idag. Ja vi drikker idag eller sådan et eller andet”*.

Amira: *“Gejle hinanden op?”*

Hanne: *“Ja, lige præcis. Det gode ved det er, at man ikke føler sig helt alene. Og når man har det dårligt, får noget hjælp på en eller anden måde”*.

Amira: *“Er det hjælp i form af, at i er sammen om det?”*

Hanne: *“Ja, støtter hinanden i de gode ting og fastholde de planer, vi hver især laver. Og prøver at komme videre fra det sted vi er”* (Bilag 4: 11).

Det at hun oplever, at hun har noget tilfælles med de andre beboere, giver hende samtidig mulighed for, at hun ikke føler sig helt alene med sine problemer. Derudover oplever hun, at de også støtter hinanden i de gode ting, som de hver især er igang med. Eftersom at rammerne på herberget udgør en tryghed for hende, og hun oplever, at hun kan være sig selv i denne sammenhæng, begrænser det hendes bevægelse i andre handlesammenhænge.

Amira: *“Tager i så nogle steder hen eller er i mest på herberget?”*

Hanne: *“Mest bare på herberget”.*

Amira: *“Hvordan kan det være?”*

Hanne: *“Jeg tror bare, at det er der vores ting er og et eller andet sted vores liv er. Og måske igen det der med, at det er trygt, og man ligesom bare kan være sig selv der”*

(Bilag 4: 19).

Det er relationen til med-deltagerne samt rammerne på herberget, der gør deltagelsen i denne sammenhæng betydningsfuld for hende (Dreier, 2011: 8). Der er noget særligt på spil for Hanne i denne handlesammenhæng, der har en betydning for hendes deltagelsesmåde. Subjektet deltager på forskellige måder i forskellige sociale sammenhænge, i og med at deltagelsen har forskellig betydning for det (Dreier, 1999a: 79). Der er handlesammenhænge, hvor den enkelte deltager dagligt, mens der er sammenhænge, hvor personen deltager ofte og i andre kun nogle gange (Dreier, 2011: 8). Når Hanne tager del i få handlesammenhænge i sin samlede livsførelse, begrænser det hende i at have en varierende daglig tilværelse, der bidrager til en rigdom af forskelligartede aktiviteter og kvaliteter (Dreier, 1999a: 81-82). Hannes daglig livsførelse må dog samtidig forstås som hendes egen “aktive præstation”, da hun ikke er bundet op af sine livsbetingelser, men kan også øve en indflydelse på dem (Holzkamp, 1998: 9). Hannes livsførelse må på den måde ses som et udtryk for hendes egne livsinteresser (Holzkamp, 1998: 25). Mie fortæller, at de hjemløse unges oplevelse er, at det er trygt og rart at være på herberget. Men det kan være med til at begrænse dem i at deltage i andre handlesammenhænge.

“Og så kan man sige, at sådan et hus her, hvor der er fjernsyn, der er internet, der er spillerum, der er bordtennis, og de kan lave mad. Og der er jo næsten altid nogle i huset. Så man kan godt hænge lidt fast her også. Og vi synes jo, at det er rigtig godt. For det viser, at det er et rart sted at være. Og det er en af vores vigtigste værdier, at det skal være et rart og trygt sted at være. Men det kan også blive for rart. Fordi hvad så med alt det, der helst skal foregå ude i verden” (Bilag 6: 14).

Betingelserne på herberget udgør således muligheder såvel som begrænsninger, men det må ses ud fra subjektets eget perspektiv, hvilken betydning deltagelsen i denne sammenhæng har for dem (Jartoft, 1996: 205).

At sammenligne sig selv med andre

Individet udvikler en forståelse af sig selv og de øvrige deltagere i de handlesammenhænge, som de er en del af. Det er med til at guide den enkelte i at føre dagliglivet på en særlig måde (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Hanne har svært ved at skulle se sine gamle studiekammerater, da hendes livsbetingelser er forskellige fra deres. Hun oplever, at de er et andet sted i livet end hende. Samtidig har hun svært ved at forestille sig, at de kan rumme hende som alkoholmisbruger.

Amira: *“Er der så nogle personer, som du ikke mødes så tit med?”*

Hanne: *“Mange af dem fra mit gamle studieliv. Fordi de er helt andre steder. Det er svært, synes jeg. Også at skulle vise den her side af mig. For de kender mig på en helt anden måde”.*

Amira: *“Så de ved slet ikke om den side af dig?”*

Hanne: *“De ved godt, at den eksisterer. Men jeg tror bare, at de har svært ved at rumme den. Og jeg har svært ved at tro, at de kan rumme det”.*

Amira: *“Så du tænker, at det er bedre at lade være med at tage kontakt til dem?”*

Hanne: *“Ja”* (Bilag 4: 20).

På den måde ser hun ikke sig selv som værende en del af denne sammenhæng. Hannes sociale selvforståelse er bundet til, hvilke handlesammenhænge hun selv opfatter, at hun har et tilhørsforhold til, og omvendt hvilke hun ikke har et tilhørsforhold til (Dreier, 1999b: 21). Den måde hvorpå hun forstår sig selv og andre på er ledende for, hvilke relationer hun foretrækker som en del af hendes daglig livsførelse (Dreier, 2011: 11). Hanne kan være mere sig selv, når hun er sammen med mennesker, der er i nogenlunde samme situation som hende selv. Når hun er sammen med venner, der har en mere “normal” livsførelse end hun selv har, føler hun, at hun bliver dømt og set ned på.

Hanne: *“Nogle gange kan jeg godt føle, at jeg er mere mig selv, når jeg er sammen med dem fra herberget, eller nogle der har det ligesom mig eller nogenlunde ligesom mig. Der føler jeg ikke, at jeg bliver dømt eller set ned på. Nogle gange kan jeg godt føle, at de ser ned på mig eller dømmes mig på en eller anden måde mine mere normale venner. Eller har visse fordomme, eller noget de ikke vil sige. Så det bliver sådan lidt akavet og presset nogle gange”.*

Amira: *“Er det noget, som de har sagt til dig, eller noget du kan fornemme?”*

Hanne: *“Jeg tror, at det er noget, jeg tænker”.*

Amira: *“Så det er ikke nødvendigvis noget, der kommer fra dem?”*

Hanne: *“Nej, ikke nødvendigvis”* (Bilag 4: 21).

Det at mødes med sine “normale” venner er derfor lidt akavet for hende. Det er grunden til, at hun foretrækker at være sammen med beboerne på herberget. Til forskel for Hanne er Mohamed orienteret mod at omgås mennesker, der er i en bedre situation end ham selv. Han ser, at det kan bidrage udvidende til hans handlemuligheder i forhold til at opnå rådighed over sine livsforhold.

Mohamed: *“Ja. Jeg kan godt lide at være sammen med mennesker, der er bedre end mig selv”*.

Amira: *“Der er bedre end dig selv. På hvilken måde?”*

Mohamed: *“Uddannelsesmål. Fremtidsmål. Ideer”*.

Amira: *“Føler du ikke selv, at du har nogle fremtidsmål eller ideer?”*

Mohamed: *“Jo, jeg har fremtidsmål. Men det motiverer bare, hvis du er sammen med nogle personer, der også har fremtidsmål. Hvis du er sammen med en person, der står op kl. 7 om morgenen og ryger hash. Går ned og spiser og lægge sig til at sove. Står op igen og ryger hash. Tager en tur på staden for at finde mere hash. Hvordan skal du kunne kommunikere med sådan en person? Det hele handler om hash. Hvis du ikke ryger hash, kan du ikke være sammen med personen, så simpelt er det”* (Bilag 3: 5).

Mohamed ser sig selv som en, der har fremtidsmål, hvilket han ikke kan genkende hos personer, der ryger hash dagligt. Han kan ikke identificere sig med dem, da han ser, at de er passive i forhold til at skabe sig et mere normalt liv. Den måde han forstår sig selv på, er bundet til, hvilke sociale handlesammenhænge han opfatter, at han har et tilhørsforhold til, men også hvilke han ikke har (Dreier, 1999b: 21). Når han er sammen med personer, der også har uddannelsesmål, fremtidsmål og ideer, så bliver han motiveret af det. Det vil sige, at de andre deltagere i social praksis er betingelsesskabende, hvilket betyder, at de har en betydning for hans handlemuligheder (Stanek, 2011: 64). Mohamed prioriterer således de sociale forbindelser der er vigtige for ham at deltage i ud fra de muligheder og begrænsninger, der er til stede i dem, samt hans personlige livsinteresser (Dreier, 1999a: 80). Mohameds deltagelse er kropsligt situeret, hvilket vil sige, at den betydning, som han tillægger forskellige handlesammenhænge, varierer. På samme måde varierer det, hvilken betydning han tillægger de handlemuligheder, der er i de forskellige handlekontekster (Borg, 2002: 80).

Set fra et førstepersonsperspektiv hjælper det ham ikke med at forbedre sin situation, hvis han indgår i relationer med personer, der kun tænker på at ryge hash. Der er ikke noget særligt på spil for ham i sådanne sociale handlesammenhænge, der relaterer sig til hans mål og livsinteresser om at skabe et bedre liv (Dreier, 1999a: 79-80). Mohamed kæmper med at forandre sin daglig livsførelse, fordi han gerne vil have en uddannelse og styr på livet ligesom hans venner har. Han oplever, at han er bagud i forhold til sin vennekreds, der for ham har en "normal" livsførelse.

Mohamed: *"... Jeg kan se mine venner. Der er mange af dem, der er snart færdiguddannet og sådan noget der. Jeg vil også gerne komme på deres niveau"*.

Amira: *"Så du føler dig måske lidt bagud i forhold til dem?"*

Mohamed: *"Ja, lige præcis. Det er nu, at jeg føler mig presset. Jeg skal skynde mig ekstra meget"*.

Amira: *"Men er det et pres, du selv giver dig, eller er der nogle andre, der giver dig det her pres. Er det kun dig selv, der tænker, at du er bagud?"*

Mohamed: *"Det er mig, der tænker, at jeg er bagud. Der er ikke andre faktisk. Jo, selvfølgelig familien siger også, hvad har du tænkt dig, du skal have dig en uddannelse. Men det er ikke, hvad de siger, der får mig til at tænke over det. Det er bare, hvad jeg selv ser og oplever, der får mig til at tænke over det. Jeg ved ikke, om det giver mening"*.

Amira: *"Jo, er det fordi du tænker, at det er normalt..."*

Mohamed: *"Ja, det er normalt at have en uddannelse. Det er normalt at have styr på livet, når du er 24 år gammel. Det vil jeg sige"* (Bilag 3: 13).

Mohamed sammenligner sin måde at føre livet på med sine venners måder, hvilket giver ham en forståelse af, at han må presse sig selv og skynder sig med at forandre sin egen livsførelse. Han vil gerne have en "normal" livsførelse ligesom de har, og det er hans grunde til, at han forfølger sit anliggende om at ændre sit hverdagsliv (Dreier i Holzkamp, 1998: 4). Mohamed tænker, at hvis han igennem herberget får egen lejlighed, så vil han begynde at se sig selv som en, der på det punkt er bedre stillet end vennerne. På den måde forestiller han sig, at han vil have noget, som de ikke har.

Mohamed: *"... Men omvendt kan du sige, at der er mange fra min omgangskreds, der stadig bor hos familien. Mange af dem gør faktisk stadig. Og de vil gerne have en lejlighed. Så hvis jeg får en lejlighed. Jeg tænker inden for et halvt år er det meget realistisk. Og jeg går igang"*

med en uddannelse, så føler jeg allerede der, at jeg er foran. Du ved, fordi så har jeg lejligheden på plads. Så mangler jeg bare uddannelse. Så er det bare det, at jeg skal indhente”.

Amira: “Så på nogle punkter, føler du, at du kan være foran de andre?”

Mohamed: “Ja, lige præcis” (Bilag 3: 14).

Mohameds deltagelse på herberget får derved en betydning for hans deltagelse i vennegruppen. Med andre ord bidrager hans deltagelse på herberget udvidende til hans muligheder for at opnå en ny position i vennekredsen. Handlesammenhænge skal således ikke forstå isoleret set, men gennem deres forbindelser til andre sammenhænge, som individet deltager i (Dreier, 2007: 26).

At blive forstået som hjemløs

Det er for Abdul og Mohameds vedkommende ønskværdigt at blive forstået som hjemløs i nogle sammenhænge, mens det i andre handlesammenhænge ikke er. Abdul ser, at det at han er registreret som hjemløs i det sociale system bidrager udvidende til hans handlemuligheder, hvad angår at komme ud i egen bolig.

Abdul: “Jeg venter på noget hjælp fra kommunen. De sagde, at de vil hjælpe mig med at finde en bolig osv. osv”.

Amira: “De skal hjælpe dig med at finde en bolig?”

Abdul: “Ja, det går hurtigere end med andre. 1. prioritet”.

Amira: “Hvordan kan det være?”

Abdul: “Hjemløs. Enkelt” (Bilag 2: 7).

At være hjemløs betyder, at processen med at få tildelt egen bolig bliver fremskyndet. Det vil sige, at det har fordele for Abdul, at han i denne konkrete sociale praksis er forstået som hjemløs, og derfor som en der har behov for hjælp af socialrådgiveren og ikke kan klare sig selv. På herberget udvider det også hans handlemuligheder, at personalet forstår ham som hjemløs, og derved anser ham som en legitim deltager i sammenhængen. For eksempel giver det ham mulighed for, at han kan få hjælp af sin kontaktperson til forskellige ting, som han har svært ved at få ordnet i sit hverdagsliv, da han på dette tidspunkt ikke kender det danske system særlig godt eller mestre sproget.

“Så grunden til at du er på herberget, det er for at få en lejlighed, spørger jeg. “Ja. Jeg får hjælp til alle mulige forskellige ting. Hvis jeg er syg, får jeg hjælp. Hvis jeg har brug for noget, så får jeg hjælp. Hvis du bor alene, så får du ikke hjælp. En person som mig, som ikke kender systemet så godt og ikke kender sproget så godt, og især når det bliver teknisk, så er det en god ting at få hjælp” fortæller han” (Bilag 7: 1).

I det ovenstående udsagn udtrykker han, at det hænger sammen med hans interesser at blive forstået som hjemløs af herbergets personalet. Ved at bo på herberget griber Abdul ændrende ind i sine eksisterende livsbetingelser i et forsøg på at forbedre dem og få et bedre liv på længere sigt (Jartoft, 1996: 196). I andre handlesammenhænge såsom i sociale fællesskaber og skolesammenhænge, forsøger Abdul til gengæld at skjule, at han er hjemløs.

Amira: “Hvad er grunden til, at du gemmer det?”

Abdul: “Jeg ved det ikke. Jeg har gemt det fra starten. Jeg tænker bare, at der er ikke nogen, der behøver at vide det her”.

Amira: “Så der ikke nogen specifik grund?”

Abdul: “Tror jeg ikke... nej”.

Amira: “Kan det være noget med, at du synes, at det er flovt eller...”

Abdul: “Det synes jeg også. Det er heller ikke sejt jo... Det er ikke en god situation at være i” (Bilag 2: 13).

Det at være hjemløs er ifølge Abdul ikke en god situation at være i. Samtidig oplever han, at det ikke er sejt, men at det snarere er flovt at blive identificeret som hjemløs. Mie fortæller, at en stor del af hjemløse unge oplever, at der er skam knyttet til det at bo på herberg.

Amira: “Nu snakkede du lidt om, at det kan være skamfuldt, og at det ikke er så fedt at sige til andre, at man er hjemløs. Hvad er dine erfaringer med det?”

Mie: “Det er en kæmpe udfordring for vores unge. Fordi mange oplever det jo skamfuldt at sige, at jeg bor på herberg. For hvad er historien bag det, vil man jo spørge til. Og specielt med kæresteforhold. Fordi de oplever sig selv som helt almindelige unge mennesker. Og de er også helt almindelige mennesker som udgangspunkt. Selvfølgelig er de da det. Men helt almindelige mennesker går også i byen og kysser med nogle søde piger, og så kan man invitere

dem hjem eller mødes. Men de er bare i en situation, hvor de ikke har lyst til det. Jeg har oplevet mange gange herude, at nogle har kærester, og kæresten ved simpelthen ikke, at de bor på herberg. Og det må fandme være stressende”.

Amira: “Eller at deres skolekammerater ikke ved det”.

Mie: “Ja, og som jeg sagde før familie, der ikke ved det, fordi det er skamfuldt”.

Amira: “Er det fordi, at de har nogle forestillinger om, at i vores samfund...”

Mie: “Så kan man klare sig selv, ellers så bor man ikke på herberg” (Bilag 6: 15).

At være hjemløs er således en identifikationskategori, hvor den hjemløse skiller sig ud fra den velfungerende normalbefolkning, der er i stand til at klare sig selv (Kristensen, 2008: 283). Abdul forfølger sit anliggende om at skjule, at han er hjemløs på tværs af forskellige sociale fællesskaber, hvilket skaber nogle begrænsninger i hans daglig livsførelse. Det er 2-3 af hans venner, der ved, at han er hjemløs. En af dem var dog tæt på tale over sig foran nogle af Abduls andre venner.

Amira: “Nu siger du, at det var en, som du er venner med. Har han fortalt til nogen, at du var hjemløs?”

Abdul: “Nej, ikke rigtigt, måske han har lavet en fejl en gang”.

Amira: “Hvordan havde du det med det?”

Abdul: “Jeg sagde til ham, hvordan kan han sige... selvfølgelig, jeg snakkede med ham, der var ikke noget der... jeg sagde til ham, hold det til dig selv. Længere har den ikke gået. Jeg tror, at folk respekterer privacy”.

Amira: “Så det har noget med at respektere hinanden?”

Abdul: “Altså selvfølgelig, hvis jeg siger til dig... sådan og sådan... du behøver ikke at fortælle andre om mit liv... du har ikke en grund til at gøre det jo” (Bilag 2: 14).

Der kan således være risiko for, at han kommer ud i situationer, hvor han kan blive afsløret. Mohamed giver udtryk for, at han har en oplevelse af, at der ikke er noget flovt knyttet til det at være hjemløs. Han ser, at det for nogles vedkommende er grundet dovenskab, mens der er andre, der reelt set har været igennem problemer.

Amira: *“Der er nogle, der synes, at det er flovt at være hjemløs, men hvad tænker du om det?”*

Mohamed: *“Jeg har aldrig syntes, at det var flovt at være hjemløs. For der kan være mange problemer. Man ved ikke, hvad personen har været igennem. Hvad der er sket, forstår du. Så jeg har aldrig set ned på personer, der er hjemløse. Aldrig nogensinde i mit liv. Selvom de sidder og drikker på gaden. Måske er det nogle gange ren dovenskab. Det kan godt være. Men der er også nogle gange, hvor der er sket noget”.*

Amira: *“Så du tænker, at der er en grund bag”.*

Mohamed: *“Ja, lige præcis. Det er heller ikke fordi, at jeg skal være hjemløs hele mit liv. Så havde jeg været flov. Men det er midlertidigt. Så i fremtiden kan jeg også sige, at jeg har prøvet at være hjemløs” (Bilag 3: 22-23).*

På den anden side udtrykker han, hvis han ikke opfattede det at være hjemløs som en midlertidig situation, så ville han opleve det som værende flovt. Det vil sige, at han laver en opdeling mellem hjemløse, der forsøger at ændre deres situation og skabe sig et mere normalt liv og hjemløse, der ikke gør noget aktivt, for at ændre deres livsførelse.

Diskussion

At flere og flere unge havner i hjemløshed kan ikke alene knyttes an til de unges sociale baggrund. De strukturelle forhold byder på muligheder såvel som udfordringer for unge i dag. Det vil sige, at de samfundsmæssige betingelser, som unge mennesker er underlagt, kan påvirke deres livsudfoldelse. I de seneste år er der skåret ned i kontanthjælpen og andre ydelser til unge. Målet med kontanthjælpsreformen var, at få flere kontant- og uddannelseshjælpsmodtagere i uddannelse eller beskæftigelse (Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering). Det har fra politisk hold været ud fra mantraet om, at “det skal kunne betale sig at arbejde”. Men får økonomiske incitament er de unge på kanten af samfundet til at finde arbejde eller uddannelse, eller efterlader det dem i en mere håbløs og presset situation? Ifølge Ask Svejstrup, sekretariatsleder i SAND, De hjemløses landsorganisation, har en nedsættelse af kontanthjælpen ikke bidraget til mere inklusion, men har derimod sendt flere udsatte unge ud i en hjemløshedssituation (Altinget, 2017a). Den lave kontanthjælp til unge gør det svært, at få livet til at hænge sammen økonomisk. Især i de store byer er der en stigende mangel på billige boliger, hvilket i særdeleshed er en udfordring for mange af de unge, der er på en kontanthjælpsydelse. Det er svært at finde en bolig, der er til at betale med de laveste ydelser (VIVE, 2017b). Ifølge Benjaminsen skyldes hjemløshed i landet ikke alene på grund af dårlig økonomi, hvilket det er tilfældet i USA. Dog peger han på, at en af de væsentligste grunde til at hjemløsheden er stigende i Danmark er, at der er en mangel på boliger, som borgere med en lav indkomstgrundlag har råd til at betale (VIVE, 2016). Med andre ord kan samfundsmæssige betingelser have en negativ betydning for unge menneskers handlemuligheder. Børne- og socialminister, Mercado peger på, at hjemløshed er et langt mere komplekst problem, og at en bolig ikke er svaret på alt (Altinget, 2017b). Hjemløshed er ofte relateret til psykisk sygdom eller misbrug, der kan gøre det vanskeligt at skaffe og fastholde en bolig (Socialstyrelsen). Hanne er et eksempel på, at et misbrug kan være begrænsende i forhold til at få betalt sin husleje og fastholde sin bolig. Det empiriske materiale viser således, at det enkelte individ også selv kan være med til at skabe og reproducere nogle negative livsbetingelser. Som Brandt har peget på, så kan der være nogle individuelle forhold, der kan begrænse unge i deres livsførelse og skubbe dem ud i en hjemløshedssituation.

Et herberg efter §110 i Serviceloven er et midlertidigt tilbud, men som følge af boligproblematikken, er ventetiden på en bolig i dag længere end tidligere. Det viser tal fra Ankestyrelsens Botilbudsstatistik 2015, der inkluderer herberger og forsorgshjem (Ankestyrelsen, 2016). Det er svært at finde små og billige boliger, som de unge kan betale på de laveste ydelser. Det betyder derfor længere ophold på herberger. Formand for Sammenslutningen af Boformer for Hjemløse, Jakob May, peger på, at konsekvensen heraf kan være, at hjemløse blive institutionaliserede, hvilket kan gøre vejen til egen bolig mere vanskelig. May mener, at det er paradoksalt i forhold til, at det er uafhængighed, der bliver trænet på boformerne (DR, 2017b). Med andre ord kan lange ophold på herberger gøre hjemløse unge afhængige af støttemuligheder. Analysen peger på, at herberget Huset er rettet mod, at hjemløse unge skal gøres medansvarlige i eget liv, hvilket udtrykkes med, at personalet arbejder ud fra princippet om "hjælp til selvhjælp". Husets personale forsøger at gøre de unge mere ansvarlige i forhold til at møde op til aftaler med det offentlige system, hvilket foregår gennem bevidstgørelse og motivation. Beboerne kan også få støtte, hvor de bliver assisteret til møder med forvaltningen eller misbrugsbehandling. Men det er de unges eget ansvar at tilrettelægge deres egen hverdag og få noget ud af dagen, da der udover den ugentlige rengøringsdag ikke er fælles rutiner for beboerne. Det vil sige, at det er op til beboerne, hvornår de sover, står op, spiser, og hvad de foretager sig. Analysen peger på, at det skyldes, at Huset har en "tung" og blandet målgruppe, hvor fælles rutiner og døgnrytme ikke vil tilgodese alle beboers behov. En del af beboerne har nemlig komplekse problematikker, der gør det vanskeligt for dem at indordne sig faste rutiner. Husets struktur er på den måde ikke overgribende, men lader det snarere være op til de unge selv, hvordan de vil foranstalte deres hverdagsliv. Der ligger således en opfattelse af, at beboerne skal, lærer at håndtere deres liv selvstændigt. Men hvad med de unge, der ikke er i stand til at tilrettelægge deres livsførelse på en ansvarlig måde? Hvad med de unge, der ikke ved, hvad de skal bruge deres dag på? Analysen viser, at Hannes alkoholmisbrug er med til at begrænse hende i at varetage faste gøremål i sin dagligdag og bevæge sig udenfor herbergets rammer.

Hun har meget “tom tid” i hverdagen, som hun prøver at udfylde med nogle forskellige gøremål på herberget. Hanne får derfor noget af dagen til at gå med at misbruge sammen med de andre beboere. Det at unge i Huset får friheden til at strukturere deres egen hverdag, kan styrke deres autonomi og selvstændighed, men omvendt kan konsekvensen være, at de unge fortsætter en destruktiv adfærd. Bliver de “dårlige” unge dårligere? Spørgsmålet er om opholdet på herberget bringer de unge tættere på et stabilt liv, eller er det med til at fastholde dem i en marginaliseret situation? Formanden for Rådet for Socialt Udsatte, Jann Sjørnsen, referer til undersøgelsen “Livet på hjemløseboformer” fra 2015 udarbejdet af SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, og herudfra ser han, at hjemløseboformer ikke egner sig til unge. De unge oplever, at herbergerne ikke tilbyder dem de aktiviteter, som de har brug for i hverdagen. Sjørnsen peger på, at nogle af de hjemløse unge, der bor på herberg, udtrykker, at de keder sig, hvilket kan være med til at fastholde dem i deres misbrug (Kristeligt Dagblad, 2015). Formanden for Faggruppen Hjemløse i Dansk Socialrådgiverforening, Malene Kanstrup Jensen, peger på, at herbergsrettede tilbud har en negativ indflydelse på de hjemløse unges livssituation. Ifølge Jensen påvirker de unge hinanden i en negativ retning, da stoffer og alkohol er en del af herbergskulturen (Dansk Socialrådgiverforening). Forstander på herberget RG60, Nikolaj Olsen, peger på, at unge ofte kan blive dårligere af et længere ophold på et herberg, da miljøet er præget af misbrug og vold (WeShelter, 2017). Der er således risiko for enten at udvikle eller blive fastholdt i sit misbrug, og det kan derfor være væsentligt at komme hurtigt ud i egen bolig. Det betyder, at strukturerne på herberget kan have en negativ betydning for de unges handlemuligheder. Men samtidig kan individet også selv være med til at skabe og reproducere nogle negative livsbetingelser, som det er i Hannes tilfælde. På trods af at man skal være påpasselig med at give individet skylden for sin ulykkelige situation, kan individets handlemåder være destruktive. Det skal ses i forhold til, at analysen viser, at Abdul og Mohamed deltager i det almindelige samfundsliv, hvor især Mohamed har strategier for at undgå at falde tilbage til sin gamle livsførelse, der inkluderer daglig hashrygning. Med andre ord tegner der sig et behov for, at nogle unge får hjælp til at strukturere deres dagligdag. Jørgen Anker, der er projektchef i Socialt Udviklingscenter i København, peger på, at det ikke kun er negativt, at hjemløse nu er nødsaget til at opholde sig i længere tid på en boform (DR, 2017b).

“Men når man har boet på en boform og skal ud i egen bolig, skal man pludselig selv klare alting, som for eksempel hvordan får jeg skabt kontakt i løbet af hverdagen, får etableret relationer og et netværk, og hvordan med indkøb og madlavning og regninger. For nogle kan det være meget svært at skulle ud og skabe en meningsfuld hverdag på egen hånd...” (DR, 2017b).

Ifølge Anker er det således ikke alle hjemløse, der kan håndtere at komme hurtigt ud i egen bolig. Med andre ord kan nogle have svært ved at klare sig selv uden de støttemuligheder, der er på boformerne. Der kan derfor sættes spørgsmålstegn ved, om Abdul og Mohamed er realistiske i deres forestilling om, at hvis de får en bolig, så vil det meste ordne sig. Analysen peger på, at Abdul synes, at det kan være svært at klare sig på egen hånd, da han på nuværende tidspunkt stadig føler sig usikker i forhold til det danske system og sprog. Det vil sige, at der kan gå noget tid før, at de unge kan bevæge sig fra afhængighed til uafhængighed.

Eftersom at de seneste undersøgelser har påvist, at hjemløsheden fortsat er et stigende problem i Danmark, besluttede regeringen i 2017 at udarbejde en ny Handlingsplan til bekæmpelse af hjemløshed. Regeringen afsætter 250 millioner kroner til en øget indsats mod hjemløshed. Mercado fortæller, at penge blandt andet skal gå til at udbrede hjemløsestrategien Housing First, hvor der lægges vægt på, at hjemløse kommer hurtigt ud i egen bolig og får den rette bostøtte. Mercado peger på, at misbrugsproblemer og psykiske problemer ikke kan løses før, at den hjemløse har en stabil bolig (DR, 2017c). Evalueringer af indsatsen Housing First har vist, at ni ud af ti personer, der har fået indsatsen, er kommet ud af deres hjemløshedssituation (Børne- og socialministeriet, 2017: 4). Ifølge Svejstrup spiller bostøtte en væsentlig rolle, når hjemløse skal ud i egen bolig (SAND, 2015). Han henviser til undersøgelsen “Livet på hjemløseboformer” fra 2015, hvor det fremgår, at 60 procent af respondenterne ikke modtog bostøtte sidst de kom ud i egen bolig. Samtidig med at undersøgelsen viser, at 68 procent af de adspurgte blev sat ud af deres sidste bolig (VIVE, 2015: 89). Det vil sige, at bostøtten er vigtig for, at hjemløse får fodfæste i egen bolig og ikke ender i hjemløshed igen. Det som beboerne lærer inden for herbergets rammer, kan ikke nemt overføres og anvendes, når de kommer ud i egen bolig og nye rammer (Dreier, 1999a: 90-91).

Analysen peger på, at alle mine nøgleinformanter har drømme om et “normalt” liv med bolig, uddannelse, arbejde og familie. De spejler deres måde at leve på i normalbefolkningens levemåde og ønsker at ændre deres egen livsførelse og skabe sig et bedre og mere normalt fremtidsliv. Mine informanter forstår sig selv i forhold til samfundsdiskursen om den ideelle borger og det ideelle liv. De inddrager det præstationsbaserede menneskesyn i deres narrativer, hvilket har en betydning for deres selvforståelse. Men hvad sker der, hvis de ikke formår at slå til og honorere præstationskravet? Ove Kaj Pedersen peger på, at vi lever i et præstationssamfund i dag, hvilket konkurrencestaten er fundamentet for. I konkurrencestaten skal mennesket være produktivt, effektivt og til rådighed for arbejdsmarkedet, så befolkningen kan deltage i den globale konkurrence med andre nationer (Pedersen, 2016: 55-57). Præstationsindividet har en central position i sin egen tilværelse, da individet har ansvaret for at præstere og udmærke sig i forhold til andre gennem hårdt og målrettet arbejde. I præstationssamfundet bliver alle tilskyndet til at gribe muligheden for at udvikle sig selv og deres kompetencer, og hvis det ikke efterleves, bliver den enkelte sanktioneret (Pedersen, 2016: 67-69). Der er herved knyttet samfundsmæssige forventninger til individet om at skabe sig et vellykket liv, der indebærer at leve et stabilt liv og være i stand til at forsørge sig selv gennem arbejde. At være hjemløs betragtes i samfundet som en afvigelse fra normalbefolkningens levevis grundet fraværet af et hjem og manglende deltagelse i det almindelige samfundsliv. Dette viser sig også i mine informanternes selvforståelse, da de kategoriserer andre unge mennesker som “normale” og “bedre”. Analysen viser, at det frembringer et forandringspotentiale hos mine nøgleinformanter. Abdul og Mohamed føler sig bagud i forhold til, hvad samfundet forventer af en, men de har også planer og strategier for at blive samfundsborgere og klare sig selv. Men det kan omvendt blive en byrde for de unge, hvis de ikke har tilstrækkelige ressourcer til at opnå drømmen om at blive en del af den velfungerende normalbefolkning. Pedersen peger på, at konkurrencestatens fremvækst har haft en betydning for de seneste politiske reformer, hvor man har forsøgt at sikre, at unge kommer hurtigt igennem uddannelsessystemet og ind på arbejdsmarkedet. Samtidig er der højere adgangskrav i uddannelsessystemet, og på erhvervsuddannelserne er der en mangel på praktikpladser til unge (Katznelson, Jørgensen & Sørensen, 2015: 13).

Ifølge ungdomsforsker, Noemi Katznelson, skaber præstationssamfundet et pres på de unge om at lykkes og klare sig godt. Men hvordan går det de unge, som ikke formår at leve op til de høje forventninger? Katznelson peger på, at politikernes krav om uddannelse er godt for mange unge, da det at få en uddannelse skaber fremtidige muligheder, men for udsatte unge kan kravet føre til endnu en fiasko. Når det ikke lykkes for unge at leve op til præstationskravet, opstår der ifølge Katznelson en følelse af utilstrækkelighed (Politiken, 2015).

“Det perfekte er normen i dag. Man skal have 12-taller i stedet for 4-taller. Der skal så lidt til, før de unge begynder at sortere sig selv fra. Og så begynder det psykisk at gå i kludder for dem, fordi de hele tiden oplever, at de ikke er gode nok” (Politiken, 2015).

En konsekvens heraf er en voksende mistrivsel samt oplevelse af pres og stress blandt unge mennesker (Ottosen et. al, 2014; Låftman et. al, 2013, i Katznelson, Jørgensen & Sørensen, 2015: 26). Det vil sige, at samfundsmæssige krav kan have en negativ indflydelse på unges opfattelse af sig selv, hvis de ikke formår at efterleve dem. Analysen viser, at Hanne som følge af flere afbrudte uddannelsesforløb, hjemløshed og sit alkoholmisbrug har mistet tiltroen til sig selv. Hanne har et ønske om at begynde på en uddannelse, men hun har på nuværende tidspunkt ikke et afklaret forhold til sig selv, til hvad hun vil, og hvad hun kan.

På baggrund af mine analytiske fund kan der drages paralleller til andet forskning på hjemløseområdet. Det vil sige, at der er eksempler fra andet forskning, der viser, at hjemløse har samme problemer. Hodgetts et al. peger i deres undersøgelse på, at den 44-årige hjemløse mand, Brett, prøver at skjule sit stigma, for at passere som “normal”, så han ikke bliver udelukket fra nogle af de “fine” steder, som normalbefolkningen ikke synes, at hjemløse personer hører til. Her kan udelukkelse forstås som en nægtelse af adgang, men kan også ske ved at andre implicit signalerer, at man er uvelkommen. Brett ønsker at blive anset som en almindelig samfundsborger, da det at være hjemløs opfattes som skamfuldt i samfundet. Brett fortæller: “*It just sucks when people look at you as nothing but a bum. That’s why I tidy myself up to hide my situation...*” (Hodgetts et al., 2010: 292). Brett er klar over, at andre opfatter en hjemløs som en “bum”, hvilket er uønskværdigt i samfundet. Samtidig er det heller ikke noget, som han selv ønsker at forbindes med.

Brett prøver at skjule sit stigma ved at klæde sig pænt på og fremstå renlig. På samme måde fremgår det af min analyse, at Abdul forsøger at skjule, at han er hjemløs, da han opfatter det som værende flovt og ikke en god situation at være i. Men til forskel fra Hodgetts undersøgelse, så viser min analyse, at Abdul skjuler sit stigma i nogle sammenhænge, mens han i andre sammenhænge viser det, eftersom at der her er fordele ved at blive kategoriseret som hjemløs. For at få plads på herberget er det vigtigt at herbergets personale opfatter en som hjemløs. Det at han bor på herberg gør, at processen med at komme i egen bolig bliver fremskyndet, samtidig med at han kan få hjælp af personalet til de ting, som han har svært ved at ordne på egen hånd. I skolesammenhænge og vennegruppen skjuler han til gengæld, at han bor på herberg. Hjemløse unge kan i modsætning til ældre hjemløse have nemmere ved at skjule deres stigma, da de ser ud som andre almindelige unge. De går i smart tøj og har smartphones, og kan derfor blende ind med andre unge. Min analyse viser, at Mohamed også ser fordele ved at blive kategoriseret som hjemløs af herbergets personale. Ligesom Abdul har han et mål om at få egen lejlighed. Men for ham betyder det, at han er nødt til at lyve om, at han har et hashforbrug, idet at hjemløse på herberget skal have andre problematikker udover blot at være hjemløse. At komme på herberg er således en strategi for at komme videre og blive en del af det ordinære samfund. Thomas et al. viser i deres undersøgelse, at hjemløse er klar over, at de fleste almindelige borgere ser ned på dem, og derfor prøver nogle af de hjemløse at fremstå så normalt som muligt og skjule deres stigma. Når de bliver opfattet som "normale" og på lige fod med andre borgere, giver det dem en følelse af velbefindende, hvorimod det giver dem en negativ oplevelse, når de bliver bedømt og set ned på ud fra deres fremtræden som hjemløs. Thomas et al. peger derudover på, at hjemløse har det godt, når de mødes med andre, der er i samme situation som dem selv. Når de er sammen med andre hjemløse, giver det dem en følelse af at høre til et fællesskab, hvor de har det tilfælles, at de ikke er en del af det ordinære samfund. Min undersøgelse viser, at Hanne også føler, at hun er blandt ligesindede, når hun er sammen med de andre beboere på herberget. Hun føler sig accepteret og forstået af dem. Hvorimod hun føler, at hun bliver set ned på eller dømt, når hun er med venner, der ikke er hjemløse.

Af den grund foretrækker hun kammeratskaber med hjemløse. Samtidig viser min analyse, at det negative herved er, at det er med til at fastholde Hanne i sit misbrug. Til forskel fra Thomas, Gray og McGintys forskning, viser min undersøgelse, at ikke alle hjemløse ønsker at have et fællesskab med andre hjemløse. Det fremgår af min analyse, at Mohamed prøver at undgå de andre beboere på herberget, fordi han ikke har lyst til at blive fristet til at udvikle et dagligt hashforbrug igen. Han foretrækker i stedet at være sammen med personer, der er i en bedre situation end ham selv. Når han er sammen med “normale” venner, der har uddannelse og fremtidsmål, så oplever han, at det motiverer ham.

Konklusion

Dette speciale har beskæftiget sig med hjemløse unges førstepersonsperspektiv på deres daglig livsførelse, og de betingelser der har en betydning for, hvordan de arrangerer deres hverdagsliv. Derudover har specialet undersøgt, hvilken betydning de unge tillægger deres bevægelse mellem forskellige praksisser, samt hvilke drømme de har for deres fremtidsliv. Formålet med specialet har været at forstå nøgleinformanterne ud fra et førstepersonsperspektiv, hvor fokuset har været på deres egne handlegrunde, samt de betydninger de tilskriver betingelser i deres hverdagsliv. Ønsket har derfor været at følges med samtlige nøgleinformanter i deres dagligdag, for at få et bedre og mere nuanceret indblik i, hvordan de handler i virkelighedsnære situationer. Det har dog af specifikke og etiske omstændigheder ikke været muligt at følges med alle nøgleinformanterne.

Analysen har vist, at de hjemløse unge har en relativ stor handlefrihed i forhold til at organisere et hverdagsliv, da der udover en ugentlig rengøringsdag ikke er fælles rutiner i Huset. Husets målgruppe er “tung” og blandet, hvilket betyder, at faste rutiner ikke vil tilgodese alles behov. De unge skal derfor selv tilrettelægge deres egen dag. Analysen peger derudover på, at nøgleinformanterne fører et sammensat liv på tværs af forskellige handlesammenhænge, men for Hannes vedkommende er hendes alkoholmisbrug med til at begrænse hende i at komme uden for herberget, få set andre venner og overholde sine aftaler med det offentlige system.

Analysen viser, at Hanne på grund af sit alkoholmisbrug ikke har faste rutiner i sin dagligdag, men sammensætter i stedet sit hverdagsliv løbende afhængigt af sit velbefindende, behov og pludseligt opståede situationer. Det fremgår endvidere af analysen, at Hanne har fremtidsdrømme om at leve en stabil tilværelse og få en uddannelse, men hun har på nuværende tidspunkt ikke en konkret plan for sit dagligliv og fremtiden, da hun gennem årene har mistet tiltroen til sig selv, og til hvad hun kan. Analysen viser, at Abdul og Mohamed til gengæld er orienteret mod at ændre deres daglig livsførelse, hvor de har strategier og planer for at blive almindelige samfundsborgere og deltage i det almindelige samfundsliv. Analysen peger også på, at Abdul er i gang med at tage en 9. klasses afgangseksamen for at lære dansk ordentligt og dermed forbedre sine fremtidsmuligheder. Analysen viser, at Abdul selv udtrykker, at han prioriterer sin deltagelse i skolesammenhænge og sammensætter sit hverdagsliv i forhold til sine forpligtelser i skolen. Men observationer af hans dagligliv peger på, at det hænder, at han prioriterer deltagelse i venneaktiviteter mere, hvor det har konsekvenser for hans fremmøde i skolen. Det fremgår af analysen, at Mohamed organiserer sit dagligliv på en måde, hvor han kan stå op om morgenen og møde op på sit praktikforløb, hvilket skal ses i sammenhæng med hans ønske om at få styr på sit liv. Det betyder, at aktiviteter, som han forbinder med hygge, skubbes til weekender og ferier. Det fremgår også af analysen, at han prøver at undgå de beboere på herberget, der kan friste ham til at falde tilbage til sin gamle livsførelse, der inkluderer et dagligt hashforbrug. Det at bo på herberget begrænser ham dog i at blive helt misbrugsfri, da han er nødt til engang imellem at ryge hash foran herbergets personale, for at vise at han har andre problematikker udover boligløshed.

Analysen viser, at det er vigtigt for Abdul og Mohamed at bo på herberget, da det fremskynder processen med at få egen bolig. Samtidig viser analysen, at det begrænser Abdul og Mohamed i at overnatte flere dage i ugen hos familien, da det ville signalere, at de ikke har behov for at bo på herberget. Det fremgår også af analysen, at herbergets personale udvider Abduls muligheder i hverdagen, da de hjælper ham med de ting, som han har svært ved at klare på egen hånd. For Hannes vedkommende betyder det at bo på herberget, at hun har et fællesskab med de andre beboere.

Analysen viser, at Hanne foretrækker kammeratskaber med beboerne på herberget frem for sine andre venner, der ikke er hjemløse. Dette er begrundet i, at hun føler, at hun er blandt ligesindede, når hun er sammen med beboerne på herberget, hvorimod hun føler, at hendes "normale" venner ser ned på hende. Det er samtidig med til at begrænse hende i at blive misbrugsfri, da hun bruger meget af sin tid i hverdagen på at misbruge sammen med beboerne på herberget. Analysen peger på, at Mohamed derimod foretrækker at være med personer, der er "bedre" end ham selv, har fremtidsmål og ideer, fordi det motiverer ham til at ændre sin egen livsførelse og få et "normalt" fremtidsliv. I analysen fremgår det, at Abdul ser, at der er fordele i at blive set som hjemløs af herbergets personalet, men i skolesammenhænge og hans vennegruppe ønsker han at skjule sin hjemløshed. Det skal ses i sammenhæng med, at han synes, at det er flovt at være hjemløs, og ikke en god situation at være i. Analysen viser, at nøgleinformanterne forstår sig selv i forhold til normalbefolkningen, hvor de kategoriserer normalbefolkningen som værende "bedre" og "normale".

Afslutningsvist diskuterer specialet, hvordan både samfundsmæssige betingelser og individuelle forhold kan begrænse unge i deres livsførelse og være med til at skubbe unge ud i hjemløshed. Der diskuteres også, om de herbergsrettede tilbud bringer hjemløse unge tættere på en stabil tilværelse, eller om de er med til at fastholde de unge i en marginaliseret situation. De løse rammer i Huset giver de unge mulighed for at forvalte deres daglig livsførelse ud fra egne præmisser, men hvad med de unge, som ikke kan organisere deres dagligdag på en konstruktiv måde, og ikke ved hvad de skal foretage sig i deres dagligdag? Derudover diskuteres det, hvordan samfundsdiskursen om det ideelle liv og det præstationsbaserede menneskesyn frembringer et forandringspotentiale hos Mohamed og Abdul, men også hvordan det er en byrde for Hannes vedkommende. Til sidst diskuteres specialets analytiske fund i forhold til andet forskning af hjemløshed.

Validitetsbetragtninger

Jeg kan ud fra den viden jeg har produceret i mit speciale udsige noget generelt om hjemløse unges handlemuligheder i hverdagslivet. Holzkamp beskriver, at man ud fra konkrete samfundsmæssige betingelser kan "... almengøre til bestemte typiske grundsituationer af menneskelige handlemuligheder" (Holzkamp, 2005: 31). Det vil sige, at hjemløse unge som fører deres hverdagsliv under lignende sociale betingelser, vil have samme muligheder og begrænsninger i livsførelsen (Holzkamp, 2005: 31). Der er her ikke tale om at almengøre egenskaber ved individer, men om at almengøre individers handlemuligheder (Jartoft, 1996: 205). Holzkamp peger på, at den enkelte selv afgør, hvordan han eller hun vil realisere sine handlemuligheder. Men på den anden side er der ifølge Holzkamp ikke uendeligt mange muligheder for, hvordan den enkelte kan handle inden for bestemte livsbetingelser. Han omtaler dette som mulighedstyper (Holzkamp, 2005: 31):

"Der er et begrænset antal muligheder; på grund af samfundets struktur, som man jo kan argumentere for, er der netop kun bestemte grundsituationer for konflikter, og af den grund kan tingene forenkles til en mulighedstype, og så kan enhver, almengørende, forbinde sin egen situation med denne situation eller med sådanne situationer eller med andre mennesker i lignende situationer" (Holzkamp, 2005: 31).

Holzkamp skriver, at forskning er en tilnærmelsesproces, hvor det handler om at identificere mulighedstyper "... indtil man når det punkt, hvor man kan sige: "Her stopper vi, nu kommer der ikke meget nyt" (Holzkamp, 2005: 32). Da mit speciale bygger på empiri fra tre hjemløse unge, har jeg derfor kun identificeret et begrænset antal af mulighedstyper.

Referenceliste

Litteratur

Bech-Jørgensen, B. (2003): *Ruter og rytmer. Brobyggerne, frontfolket og de hjemløse*. Hans Reitzels Forlag.

Borg, T. (2002): *Livsførelse i hverdagen under rehabilitering - Et socialpsykologisk studie*. Ph.d.-afhandling. Institut for Sociale Forhold og Organisation. Aalborg Universitet.

Brandt, P. (1992): *Yngre hjemløse i København. Belyst ved en undersøgelse af de socialpsykiatriske forhold hos de 18-35 årige brugere af institutionerne for hjemløse i København*. FADL'S Forlag.

Cooper, A. (2014): *Time seizures and the self: Institutional temporalities and self-preservation among homeless women*, p. 162-185. Springer Science+Business Media: New York.

Dreier, O. (1999a): *Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster* i "Mesterlære - læring som social praksis" Nielsen, K. & Kvale, S. (red.), p. 76-99. Hans Reitzels Forlag.

Dreier, O. (1999b): *Personal trajectories of participation across contexts of social practice*. Outlines, Årg. 1, p. 5-32.

Dreier, O. (2007): *The conduct of everyday life and the life trajectory* i "Psychotherapy in everyday life", p. 181-197. Cambridge University Press.

Dreier, O. (2007): *Theorizing persons in structures of social practice* i "Psychotherapy in everyday life", p. 21-46. Cambridge University Press.

Dreier, O. (2009): *Persons in structures of social practice* i "Theory & psychology" Årg. 19, p. 193-212. Sage Publications.

Dreier, O. (2011): *Personality and the conduct of everyday life* i "Nordic Psychology" Årg. 63, nr. 2, p. 1-20.

Fangen, K. (2010): *Feltarbeidets etikk* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 189-207. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2010): *Feltarbeidets sosiale dynamikk* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 146-170. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2010): *Kombinasjon av ulike metoder* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 171-188. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2010): *Om det å observere og notere* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 90-115. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2010): *Oppstart* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 58-71. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2010): *Tidsdimensjonen i et feltarbeid* i "Deltagende observasjon" (2. udgave) p. 116-126. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Forchhammer, H. B. (2001): *Interviewet som handlesammenheng*. Nordisk Udkast Årg. 29, nr. 1, p. 23-32.

Goffman, E. (2009): *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. Samfundslitteratur.

Hodgetts, D. J., Stolte, O., Chamberlain, K., Radley, A., Groot, S. & Nikora, L. W. (2010): *The mobile hermit and the city: Considering links between places, objects, and identities in social psychological research on homelessness* i "British journal of social psychology", p. 285-303.

Holzcamp, K. (1998): *Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept*. Nordisk Udkast Årg. 26, nr. 2, p. 3-31.

Holzcamp, K. (2005): *Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik*. Nordisk Udkast Årg. 33, nr. 2, p. 18-19.

Holzcamp, K. (2013): *Conduct of life* i "Psychology from the standpoint of the subject. Selected writings of Klaus Holzcamp" Schraube, E. & Osterkamp, U. (red.), p. 233-341.

Hybholt, L. (2014): *Patientuddannelse i hverdagsliv*. Ph.d.-afhandling. Institut for uddannelse og pædagogik. Aarhus Universitet.

Højholt, C. & Kousholt, D. (2012): *Om at observere sociale fællesskaber* i "Deltagerobservation" Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red.), p. 77-90. Hans Reitzels Forlag.

Højholt, C. & Schraube, E. (2016): *Toward a psychology of everyday living* i "Psychology and the conduct of everyday life", p. 1-14. Routledge: London.

Jacobsen, B., Schnack, K., Wahlgren, B. & Madsen, M. B. (2009): *Videnskabsteori*. Nordisk Forlag.

Jartoft, V. (1996): *Kritisk psykologi* i "Skolelivets socialpsykologi - Nyere socialpsykologiske teorier og perspektiver" Højholt, C. & Witt, G. (red.), p. 181-208. Unge pædagoger.

Jonasson, C. (2012): *På vej ind i felten. De indledende skridt som deltagerobservatør i "Deltagerobservation"* Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red.), p. 61-75. Hans Reitzels Forlag.

Katznelson, N., Jørgensen, H. E. D. & Sørensen, N. U. (2015): *Hvem er de unge på kanten af det danske samfund?* Aalborg Universitetsforlag.

Kristensen, K. A. (2008): *Hjemløshed og personlig livsførelse*. Ph.d.-afhandling. Institut for psykologi. Københavns Universitet.

Kristiansen, S. (2012): *Etiske udfordringer ved deltagende observation i "Deltagerobservation"* Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red.), p. 213-229. Hans Reitzels Forlag.

Kusenbach, M. (2003): *Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool i "Ethnography"*, p. 455-485. SAGA publications.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Det kvalitative forskningsinterview som kontekst i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk"* (3. udgave) p. 127-147. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Etiske spørgsmål i forbindelse med interview i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk"* (3. udgave) p. 105-126. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Interviewvariationer i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk"* (3. udgave) p. 197-217. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Introduktion til interviewforskning i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk"* (3. udgave) p. 19-41. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Karakteristik af kvalitative forskningsinterview* i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk" (3. udgave) p. 45-73. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Tematisering og design af en interviewundersøgelse* i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk" (3. udgave) p. 151-175. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Transskription af interview* i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk" (3. udgave) p. 235-247. Hans Reitzels Forlag.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Udførelse af interview* i "Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk" (3. udgave) p. 177-196. Hans Reitzels Forlag.

Musaeus, P. (2012): *Korttidsetnografi - hverken blitzkrig eller eksil* i "Deltagerobservation" Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red.), p. 149-160. Hans Reitzels Forlag.

Pedersen, M. (2012): *Triangulær validering. Samspillet mellem deltagerobservationer og kvalitative interview* i "Deltagerobservation" Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (red.), p. 121-133. Hans Reitzels Forlag.

Petersen, A. (2016): *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag.

Schraube, E. (2010): *Første-persons perspektivet i psykologisk teori og forskningspraksis*. Nordisk Udkast Årg. 38, nr. 1/2, p. 93-104.

Schraube, E. (2015): *Why theory matters: Analytical strategies of critical psychology* i "Estudos de Psicologia", p. 533-545.

Spradley, J. (1970): *You owe yourself a drunk. An ethnography of urban nomads*. Little, Brown: Boston.

Stanek, A. H. (2011): *Børns fællesskaber og fællesskabernes betydning - analyseret i indskolingen fra børnehave til 1. klasse og SFO*. Ph.d.-afhandling. Ph.d. programmet Hverdagslivets Socialpsykologi. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning. Roskilde Universitet.

Thomas, Y., Gray, M. A. & McGinty, S. (2012): *An Exploration of subjective wellbeing among people experiencing homelessness: A strengths-based approach* i "Social work in health care" p. 780-797. Routledge.

Internetkilder

Altinget (2017a): SAND: Bekæmp hjemløshed med forebyggelse. Hentet fra <https://www.altinget.dk/social/artikel/sand-bekaemp-hjemloeshed-med-forebyggelse>

Altinget (2017b): Mercado: En stærkere hjemløseindsats. Hentet fra <https://www.altinget.dk/social/artikel/mercado-en-staerkere-hjemloeseindsats>

Ankestyrelsen (2016): Botilbudsstatistik 2015. Hentet fra <https://ast.dk/publikationer/botilbudsstatistik-2015>

Børne- og Socialministeriet (2017): Handlingsplan til bekæmpelse af hjemløshed. Hentet fra <https://socialministeriet.dk/media/19015/handlingsplan-til-bekaempelse-af-hjemloeshed.pdf>

Dansk Socialrådgiverforening. Ungdomsforsker: Udsatte unge føler sig klemte af præstationspres. Hentet fra <http://www.socialraadgiverne.dk/faglig-artikel/ungdomsforsker-udsatte-unge-foeler-sig-klemt-praestationspres/>

DR (2015): Minister: Unge hjemløse er dobbeltbelastede. Hentet fra <https://www.dr.dk/nyheder/indland/minister-unge-hjemloese-er-dobbeltbelastede>

DR (2017a): Bor på sofa, herberg og gaden: Unge mangler tag over hovedet. Hentet fra <https://www.dr.dk/nyheder/indland/bor-paa-sofa-herberg-og-gaden-unge-mangler-tag-over-hovedet>

DR (2017b): Fra uger til år: Hjemløse sidder fast på herbergerne. Hentet fra <https://www.dr.dk/nyheder/indland/fra-uger-til-aar-hjemloese-sidder-fast-paa-herbergerne>

DR (2017c): Regeringen satser på de hjemløse med en kvart milliard. Hentet fra <https://www.dr.dk/nyheder/politik/regeringen-satser-paa-de-hjemloese-med-en-kvart-milliard>

Indenrigs- og Socialministeriet (2009): Regeringens hjemløsestrategi - en strategi til at nedbringe hjemløshed i Danmark 2009-2012. Hentet fra <http://kollegiet.info/wp-content/uploads/2014/11/Pjece-om-regeringens-Hjemloesestrategi-i-Danmark.pdf>

Kristeligt Dagblad (2015): Flere unge mistrives på herberg. Hentet fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/flere-unge-mistrives-paa-herberg>

Politiken (2015): Helt almindelige unge ender nu også på gaden. Hentet fra <https://politiken.dk/debat/art5624637/Helt-almindelige-unge-ender-nu-ogs%C3%A5-p%C3%A5-gaden>

Projekt Udenfor: FAQ. Hentet fra <http://udenfor.dk/viden-om/faq/>

Servicebogen (2018): Botilbud (LBK nr 102 af 29/01/2018). Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=197036>

Socialministeriet (2017a): Omfattende handlingsplan skal knække hjemløsekurven. Hentet fra <https://socialministeriet.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2017/okt/omfattende-handlingsplan-skal-knaekke-hjemloesekurven/>

Socialministeriet (2017b): Styrket indsats skal hjælpe hjemløse. Hentet fra <https://socialministeriet.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2017/sep/styrket-indsats-skal-hjaelpe-hjemloese>

Socialstyrelsen. Unge og voksne hjemløse. Hentet fra <https://vidensportal.dk/temaer/unge-og-voksne-hjemlose>

Socialstyrelsen (2017a): Om unges hjemløshed. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/unge/hjemloshed/om-hjemloshed-1>

Socialstyrelsen (2017b): Introduktion. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/unge/hjemloshed/om-hjemloshed-1/introduktion>

Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering. Om kontanthjælpsreformen. Hentet fra <https://star.dk/reformer/kontanthjaelpsreformen/om-reformen/>

VIVE (2015): Livet på hjemløseboformer. Brugerundersøgelse på §110-boformer. Hentet fra https://pure.sfi.dk/ws/files/190276/1502_Livet_paa_hjemloeseboformer.pdf

VIVE (2016): Risikofaktorer omkring hjemløshed. Hentet fra <https://www.sfi.dk/nyt/nyheder/artikler/risikofaktorer-omkring-hjemloeshed/>

VIVE (2017a): Hjemløshed i Danmark 2017. National kortlægning. Hentet fra https://pure.sfi.dk/ws/files/923630/Hjemlshed_i_Danmark_2017.pdf

VIVE (2017b): Stadig flere hjemløse i Danmark. Hentet fra <https://vive.dk/2017/09/stadig-flere-hjemloese-danmark/>

WeShelter (2017): Hjemløse venter for længe på bolig. Hentet fra <http://weshelter.dk/nyheder/mangel-paa-boliger-forlaenger-hjemloeshed/>

Bilagsoversigt

Bilag 1 – Interviewguide til hjemløse unge

Bilag 2 – Transskription, interview med Abdul

Bilag 3 – Transskription, interview med Mohamed

Bilag 4 – Transskription, interview med Hanne

Bilag 5 – Interviewguide til social pædagog

Bilag 6 – Transskription, interview med Mie

Bilag 7 – Observationsnoter